

ZAŠTITA PRAVA VLASNIŠTVA

U članku su izložene zakonske odredbe koje uređuju tužbe za zaštitu vlasništva i to: pravu vlasničku tužbu, vlasničku tužbu predmnijevanog vlasnika, tužbu vlasnika za prestanak uznemiravanja i tužbu predmnijevanog vlasnika za prestanak uznemiravanja.

Govori se o ostvarivanju zaštite prava vlasništva i u drugim postupcima (ustavnosudskom i upravnom) s obzirom na neka sporna pitanja koja su se javljala u praksi i s obzirom na izmjene pojedinih zakona koje se odnose i na zaštitu prava vlasništva.

Ključne riječi: vlasništvo, zaštita.

I. UVOD

I/I. Općenito

Jedno od značajnih pitanja vezanih uz pravo vlasništva je pitanje zaštite prava vlasništva.

Ovlaštenici prava vlasništva zaštitu svog prava ostvaruju pred različitim tijelima javne vlasti i u različitim postupcima.

Ta se zaštita može ostvarivati u postupcima pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske, pred ostalim sudovima, pred upravnim i drugim tijelima javne vlasti.¹

Nadležna tijela o toj zaštiti odlučuju u zakonom predviđenim postupcima.

Zaštita prava vlasništva može se ostvarivati po stvarnopravnom ili po drugim osnovama, (npr. po obveznopravnom osnovu).

Sudovi će o zaštiti prava vlasništva odlučivati, također, u propisanim sudskim postupcima: kaznenom, parničnom, izvanparničnom, ovršnom, zemljišnoknjižnom, stečajnom, i dr.

Od brojnih aspekata zaštite prava vlasništva u ovom članku zadržat ćemo se na građanskopravnoj zaštiti prava vlasništva, i to na sudskoj zaštiti prava vlasništva u parničnom postupku koju vlasnik ostvaruje kao ovlaštenik stvarnog prava.

Stvarna su prava apsolutna i djeluju prema svima pa se i njihova zaštita ostvaruje prema svakome tko vrijeđa to pravo.

Na području prava vlasništva to vlasniku daje subjektivno pravo na zaštitu, odnosno daje mu vlasnički zahtjev koji se u teoriji definira kao vlasnikovo subjektivno pravo koje ga ovlašćuje od osobe koja vrijeđa njegovo pravo vlasništva zahtijevati onu činidbu kojom će se otkloniti tu povredu.²

¹ Nikola Gavella, Igor Gliha, Tatjana Josipović, Vlado Belaj i Zlatan Stipkovi: Stvarno pravo, Informator 1998. (dalje: N. Gavella i dr., op. cit.), str. 428.

Ivo Grbin: Sudska zaštita stvarnih prava prema Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (usporedba s dosadašnjim stanjem), Godišnjak 4/97 Društva za građanska prava, znanosti i praksu Hrvatske, Zagreb (dalje I. Grbin, op. cit.), str. 284.

² N. Gavella i dr., op. cit. str. 419.

Prema odredbi čl. 30. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima ("Narodne novine", broj 91/96, 68/98, 137/99, nastavno: Zakon o vlasništvu, a uz pojedine članke: ZV) "pravo vlasništva je stvarno pravo na određenoj stvari koje ovlašćuje svoga nositelja da s tom stvari i koristima od nje čini što ga je volja te da svakoga drugoga od toga isključi, ako to nije protivno tuđim pravima ni zakonskim ograničenjima.

U granicama iz stavka 1. ovoga članka vlasnik ima, među ostalim, pravo posjedovanja, uporabe, korištenja i raspolaganja svojom stvari."

I/II. Ostvarivanja zaštite

Pravni poredak daje vlasniku mogućnost da pred nadležnom javnom vlasti štiti svoje pravo vlasništva, međutim, put ostvarivanja vlasničkopravne zaštite u praksi nije uvijek nedvojen.³

Zakon o vlasništvu u čl. 162. st. 1., uređujući ostvarivanje zaštite prava vlasništva tužbom, govori "o postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom".

U pravilu će za odlučivanje o vlasničkim zahtjevima biti nadležna sudska vlast, a kad se govori o drugim nadležnim tijelima to su, u pravilu, upravna tijela.

To proizlazi iz ustavnopravnog i zakonskog uređenja prava vlasništva i njegove zaštite na području Republike Hrvatske.

U praksi se, međutim, pojavljuju sporna pitanja o tome pred kojim je tijelom odnosno u kojem postupku vlasnik ovlašten ostvarivati to svoje pravo.

Iako se taj problem javljao i ranije čini nam se da u posljednje vrijeme postaje posebno aktualan i dobiva neke nove razmjere.

To je razlog da nešto više kažemo o ostvarivanju zaštite prava vlasništva, to tim više što je to neposredno vezano i uz sudsku zaštitu prava vlasništva.

Sljedeći primjeri pokazuju u kojim su se okvirima javljala neka od tih pitanja.

I/II.1. Pravo vlasništva ubraja se u jedno od temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina (članak 48. Ustava Republike Hrvatske – pročišćeni tekst "Narodne novine", broj 41/00, 95/01, nastavno Ustav RH).

Ustavni sud Republike Hrvatske (nastavno – Ustavni sud RH) u nizu svojih odluka bavio se pitanjem zaštite prava vlasništva.⁴

Stajališta Ustavnog suda RH odražavaju se i na ostvarivanje te zaštite pred sudovima i upravnim tijelima.

Odlučujući o tome da li pojedine radnje znače povredu prava vlasništva, Ustavni sud RH polazio je od odredaba Ustava RH i to čl. 3. o nepovredivosti prava vlasništva, čl. 48. o ustavnom jamstvu prava vlasništva, čl. 50. o mogućnostima ograničenja ili oduzimanju prava vlasništva i dr., a u svezi sa čl. 59. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ("Narodne novine", broj 99/99, dalje Ustavni zakon) o zaštiti Ustavom utvrđenih sloboda i prava čovjeka i građanina, u što se uključivalo i pravo vlasništva.

Naglašavalo se da je odredba čl. 3. Ustava RH⁵, uz ostale odredbe Ustava RH bila temelj niza ustavnih odluka odnosno rješenja u praksi Ustavnog suda RH, kako u apstraktnoj

³ N. Gavella i dr., op. cit. str. 421.

⁴ Jadranko Crnić: Ustavnosudska zaštita prava vlasništva, Godišnjak 5/1998, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne znanosti (dalje J. Crnić, op. cit.), op. cit. str. 3.

⁵ Odredba čl. 3. Ustava RH glasi:

normativnoj kontroli tako i u postupku u povodu ustavnih tužbi radi zaštite sloboda i prava čovjeka⁶.

Među brojnim odlukama Ustavnog suda RH u kojima je on odlučivao o zaštiti prava vlasništva jedna je odluka pobudila posebnu pažnju.

To je odluka br. U-III-661/99 od 13.III.2000.g. (objavljena u "Narodnim novinama", broj 38/00).

U obrazloženju te odluke između ostalog je navedeno:

"Druga, u ustavnoj tužbi istaknuta povreda, je povreda čl. 48. Ustava.

Odredbama čl. 48. Ustava jamči se pravo vlasništva (st.1.), što nositelju vlasničkog prava jamči pravo raspolaganja svojom imovinom. No, odredba određuje (st.2.) i obvezu nositelja vlasničkog prava pridonositi općem dobru. Nadalje, odredba pruža ustavni temelj zakonskoj regulativi za pravo stjecanja vlasništva stranih osoba. Konačno, odredba jamči i pravo nasljeđivanja.

Ustavno jamstvo vlasništva vezuje zakonodavca, koji ne smije zakonima ograničavati vlasništvo ispod razine određene Ustavom (čl. 16. i 50. Ustava). Ipak, zakonodavac je ovlašten prilagođavati pojedine sadržaje vlasničkog prava socijalnim, gospodarskim, ekološkim i drugim okolnostima razvoja društva, čuvajući bit vlasničkog prava."

Jamstvo prava vlasništva, na ustavnopravnoj razini, štiti to pravo od posizanja države u vlasnička prava pojedinaca, shvaćena u vrlo širokom smislu (načelno sva imovinska prava). Ono priječi upravnoj vlasti (bilo pojedinačnim aktom ili propisom) posezanje u vlasništvo na način da se na štetu vlasnika nameću određene dužnosti činjenja, trpljenja ili propuštanja, osim ako je posezanje zasnovano na zakonu. U slučaju zadiranja u vlasništvo od strane drugih pravnih subjekata (fizičkih ili pravnih osoba) riječ je, u pravilu o imovinskim sporovima privatnog prava za koje je predviđena sudska (eventualno i neka druga) pravna zaštita. Stoga povreda vlasništva koju su počinile fizičke ili pravne osobe nije povreda ustavnog prava, jer se ustavno jamstvo vlasništva ne odnosi na takve slučajeve.

Dakle, i kad je pred sudovima dovršen sudski postupak u smislu odredaba čl. 59. st. 2. i 3. Ustavnog zakona, odluke sudova u imovinskopравnim stvarima Ustavni sud, načelno, ne provjerava u postupku povodom ustavne tužbe.

Ustavni sud bi mogao provjeravati i takvu odluku sudbene vlasti, ali ne neposredno zbog povrede ustavnog jamstva vlasništva, već iznimno i posredno, i to zbog povrede načela jednakosti pred sudovima (i drugim državnim i inim tijelima koja imaju javne ovlasti – čl. 26. Ustava) te u slučajevima kada ocijeni da je osporena odluka, prosuđujući je kroz zaštitu ustavnih prava i sloboda čovjeka i građanina, utemeljena na neprihvatljivom pravnom stajalištu ili je tako pogrešna i bez razboritog pravnog obrazloženja da ju je moguće ocijeniti arbitrarnom i samovoljnom."

Citirani razlozi ove odluke izazvali su pitanje da li je došlo do određene promjene dotadašnje prakse Ustavnog suda RH glede zaštite prava vlasništva na ustavnosudskoj razini.

Citirat ćemo i razloge jedne novije Odluke Ustavnog suda RH br. U-III-1137/99 od 20. XII. 2001.g. (objavljene u "Narodnim novinama", broj 18/00). U tim je razlozima, između ostalog, navedeno:

"Pravo vlasništva, zajamčeno čl. 48. Ustava štiti se, na ustavnopravnoj razini, u prvom redu od posizanja države u vlasnička prava pojedinca. To jamstvo priječi upravnim vlastima da, pojedinačnim aktom ili propisom, posiju u vlasništvo na način da na štetu vlasnika nameću određene dužnosti činjenja, trpljenja ili propuštanja, osim ako je to na zakonu

"Sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav najviše su vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava."

⁶ J. Crnić, op. cit. str. 4.

osnovano. Kada zadiranje u vlasništvo potiče od drugih pravnih subjekata (fizičkih ili pravnih osoba), radi se, u pravilu, o imovinskim sporovima privatnog prava za koje je predviđena sudska, eventualno i neka druga, pravna zaštita. Stoga odluke sudova u ovakvim sporovima, načelno, ne mogu biti podvrgnute nadzoru Ustavnog suda u postupku povodom ustavne tužbe, osim u slučajevima kada bi Ustavni sud, iznimno i posredno, mogao provjeravati odluke tijela sudbene vlasti, ali zbog povrede načela jednakosti u njegovom vidu zaštite od arbitrarnosti sudskih odluka."⁷

Iako se u razlozima navodi da se radi "u pravilu" o imovinskim sporovima privatnog karaktera, odnosno da odluke sudova u ovakvim sporovima "načelno" ne mogu biti podvrgnute nadzoru Ustavnog suda RH, što bi moglo dozvoljavati i drukčije zaključivanje, čini nam se da će ipak trebati pričekati daljnju praksu Ustavnog suda RH, u svezi sa zaštitom prava vlasništva, da bi se ocijenio pravi domašaj izraženih stavova i da bi se odgovorilo na pitanje da li je doista došlo do izmjene ustavnosudske prakse u odlučivanju o toj zaštiti.

I/II.2. U primjeni ranije važećih zakona kao i u primjeni sada važećih zakona u nekim slučajevima pojavile su se dvojbe u tumačenju odredaba o nadležnosti upravnih tijela pri čemu je bilo sporno da li zakonom predviđeni put zaštite u upravnom postupku isključuje pravo vlasnika na vlasničkopravnu zaštitu pred sudom.

- Niz godina ta se dvojba javljala npr. u primjeni čl. 94. Zakona o stambenim odnosima ("Narodne novine", broj 51/85, 42/86, 22/92, 70/93, nastavno ZSO).

Tim je odredbama bila predviđena isključiva nadležnost upravnog tijela u predmetima iseljenja osoba koje su u stan uselile bez pravomoćne odluke o davanju stana na korištenje ili koje druge valjane pravne osnove (bespravno useljenje).

Sporno pitanje nadležnosti kao i sudsku praksu vezanu upravo uz primjenu čl. 94. Zakona o stambenim odnosima navodimo usprkos tome što je čl. 94. ZSO ukinut Odlukom Ustavnog suda RH br. U-I-892/94 od 20.XI.1996.g. To stoga jer s jedne strane, pokazuje opravdano nastojanje da se omogućí zakonom predviđeno ostvarivanje vlasničkopravne zaštite pred sudovima, ali i da se otkloni time izazvana usporedna nadležnost upravnih tijela i sudova.

S druge strane navodimo ga zbog razloga citirane odluke Ustavnog suda RH o ukidanju čl. 94. Zakona o stambenim odnosima, jer smatramo da su ti razlozi već tada, iako se navedena odluka ne bavi vlasničkopravnom zaštitom, mogli upućivati na moguće šire domašaje izraženih stajališta, a što se tiče zaštite vlasništva u ovom konkretnom slučaju otklonili su postojeće dvojbe.

Zakon o stambenim odnosima prestao je vrijediti danom stupanja na snagu Zakona o najmu stanova ("Narodne novine", broj 91/96, nastavno Zakon o najmu) u onom dijelu u kojem već ranije nije prestao vrijediti temeljem odredaba čl. 394. st. 1. Zakona o vlasništvu.

Međutim, treba naglasiti da je Zakon o stambenim odnosima, temeljem odredbe čl. 52. Zakona o najmu stanova, i nadalje važeći propis jer će se njegove odredbe primjenjivati na postupke koji su do dana stupanja na snagu Zakona o najmu pokrenuti po odredbama Zakona o stambenim odnosima.

Pozivom na odredbe čl. 52. Zakona o najmu, Ustavni sud RH u odluci citiranoj ukinuo je odredbe čl. 94. Zakona o stambenim odnosima u dijelu u kojem je ostao na snazi temeljem stavka 1. članka 52. Zakona o najmu.

Kod donošenja Zakona o stambenim odnosima propisivanjem isključive nadležnosti upravnog tijela (čl. 94. st. 6. ZSO), htjelo se spriječiti nastavljanje dotadašnje sudske prakse

⁷ Vidi i Odluke Ustavnog suda RH broj U-III-813/99 od 26.VI.2000.g. i broj U-III-858/99 od 20.X.2000.g.

(u primjeni čl. 85. ranije važećeg Zakona o stambenim odnosima) izražene kroz stajalište da nadležnost upravnog tijela ne otklanja nadležnost suda u imovinskopравnim sporovima, a prvenstveno se to odnosilo na sporove u kojima su vlasnici stanova temeljem svog vlasničkog ovlaštenja, tražili iseljenje bespravno useljene osobe i predaju stana.

Međutim, i uz takvu izričitu odredbu čl. 94. ZSO o isključivoj nadležnosti upravnog tijela i nadalje se izražavalo mišljenje⁸ da time nije otklonjena sudska nadležnost u imovinskopравnom sporu povodom takvog zahtjeva vlasnika.

Sudska praksa, iako nije više bila tako jedinstvena, ustrajala je na sudskoj nadležnosti u pružanju vlasničkopravne zaštite.

Navodimo odluku Vrhovnog suda Hrvatske broj Rev 2991/90 od 23.I.1991.g. u kojoj je zauzet sljedeći stav: "Na odnose između vlasnika stana koji traži predaju stana i iseljenje i osobe koja se bez valjane osnove nalazi u stanu jer joj je dodijeljen odlukom treće osobe koja nema nikakvo stvarno pravo na stan, primjenjuju se odredbe Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima o zaštiti prava vlasništva (čl. 37. Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima)."

Usporedni put ostvarivanja zaštite pred upravnim tijelima i pred sudovima, ostao je, dakle, i nadalje.

Zakonodavac je očigledno bio nezadovoljan tom praksom što je prilikom donošenja Zakona o stambenim odnosima jasno izrazio i u obrazloženju danom uz Prijedlog tog Zakona u kojem je između ostalog rečeno da redovni sudovi "s obzirom na odredbe postupka i opterećenje u radu nisu pokazali dovoljnu efikasnost..."

U razlozima Odluke Ustavnog suda RH kojom je ukinut čl. 94. Zakona o stambenim odnosima, između ostalog, je navedeno:

"Po izloženim značajkama upravni postupak iz članka 94. Zakona o stambenim odnosima predstavlja sumarni i do krajnjih granica ubrzani postupak kojemu je cilj hitna uspostava prijašnjeg stanja, tj. iseljenje iz stana osobe koja je u njega bespravno uselila. No, takav postupak nije primjeren onim predmetima u kojima osoba koja je uselila u stan raspolaže ispravom o pravnom temelju useljenja, bez obzira što je taj pravni temelj sporan, jer se u tom slučaju radi o sporu o pravu na stan. Članak 94. Zakona o stambenim odnosima predstavlja zakonodavnu tvorevinu, naslijeđenu iz prošlih vremena, u kojoj se, zbog prenaplašene želje da se postupak učini učinkovitim i bez osjećaja za razlikovanje različitih pravnih situacija, zanemarilo sva ostala procesna načela, kao što su načelo zakonitosti, traženja istine, prava na učinkovitu žalbu i dr."

Stajališta izražena u toj odluci u određenom smislu, imaju svoj slijed u stajalištima koja će se kasnije zauzeti upravo na području vlasničkopravnih odnosa i koja su dovela do izmjene zakonskih propisa o odlučivanju i ostvarivanju zaštite u postupku izvlaštenja (o čem će nastavno biti riječi u toč. I/II.3.).

Kao što smo već istakli problem ostvarivanja vlasničkopravne zaštite pojavio se i u primjeni nekih drugih zakona.

- Isto pitanje postavljalo se npr. nakon stupanja na snagu Zakona o prestanku važenja Zakona o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom ("Narodne novine", broj 101/98), u primjeni čl. 2. tog Zakona i čl. 9. Programa povratka i zbrinjavanja prognanika, izbjeglica i raseljenih osoba ("Narodne novine", broj 92/98)

Iako u početku primjene tih propisa sudska praksa nije bila ujednačena, prevladalo je, također, stajalište da, uvažavajući propisanu nadležnost upravnog tijela i odluke donesene u upravnom postupku, nije isključeno pravo vlasnika nekretnine da vlasničkopravnu zaštitu ostvaruje pred sudom u parničnom postupku.

⁸ J. Crnić: Zakon o stambenim odnosima s komentarom, Zagreb, 1986. str. 379.

U međuvremenu je donesen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o područjima posebne državne skrbi ("Narodne novine", broj 88/02)⁹ koji svojim odredbama razrješava navedene dvojbe.

Taj Zakona predviđa izrijekom pravo vlasnika na "podnošenje tužbe radi zaštite prava vlasništva" (čl. 20.b/).

Naime, neovisno o postupku odnosno tužbi koju podnosi državno odvjetništvo protiv privremenog korisnika koji se ne iseli u zakonom predviđenom roku (čl. 12. odnosno čl. 20.b/ st. 4.) i protiv osobe koja bez valjane pravne osnove boravi u objektu (čl. 20.) vlasnik ima pravo podnošenja tužbe radi zaštite prava vlasništva (čl. 12. odnosno novi čl. 20.b/ st. 5. i čl. 20. tog Zakona).

- Navodimo i neke odluke sudova koje su se bavile pitanjem predviđenog puta zaštite odnosno pretpostavkama za ostvarivanje vlasničkopravne zaštite.

Tako je Vrhovni sud RH u odluci Gž 35/93 od 23.III.1994.g. (Izbor odluka 2/1995, sent. 143) odbacio tužbu za zaštitu od nezakonite radnje (čl. 67. ZUS-a) kojom je tužitelj, kao vlasnik, tražio predaju pokretnina oduzetih u carinskom postupku uz obrazloženje: "da tužba zbog nezakonite radnje nije dopuštena jer tužitelj ima drugu sudsku zaštitu, a to je redovni parnični postupak u smislu odredbe čl. 1. Zakona o parničnom postupku ("Narodne novine", broj 53/91 i 91/92, nastavno ZPP). Naime, radi se o imovinskom sporu, predviđenom u čl. 37. Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima ("Narodne novine", broj 53/91) prema kojem vlasnik kada nema svoju stvar u posjedu može tužbom zahtijevati od posjednika povrat individualno određene stvari (st. 1. navedenog članka)."

Prema odluci Vrhovnog suda RH broj Rev 2178/99 od 2.X.2001.g. "okolnost da je prijašnji vlasnik podnio zahtjev za vraćanje oduzete nekretnine u vlasništvo nije zapreka da sud u parnici za predaju u posjed odluči o pravu vlasništva."

U obrazloženju te odluke između ostalog je navedeno:

"Pravilno su nižestupanjski sudovi ocijenili neosnovanim navod tuženice da joj pripada pravo odbiti predaju stvari tužitelju u smislu čl. 163. st. 1. ZV. Ona smatra da joj pripada pravo na posjed dijela predmetne nekretnine prema odredbama čl. 16. st. 1. ili čl. 17. st. 1. Zakona o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine ("Narodne novine", broj 92/96) jer da predmetno zemljište nije privedeno namjeni.

Okolnost što je tužena nadležnom upravnom tijelu podnijela zahtjev za vraćanje prava vlasništva na predmetnoj nekretnini nije mogla spriječiti nižestupanjske sudove u odlučivanju o tužbenom zahtjevu."

U odlukama Vrhovnog suda RH broj Rev 325/99 od 13.VI.2001.g. i Rev 659/97 od 26.IX.2000.g. izražena su stajališta da "okolnost da je prestankom važenja Zakona o građevinskom zemljištu prestala važiti i odredba čl. 4.a/ st. 2. koja je previđala nadležnost upravnog tijela za donošenje rješenja o utvrđivanju vlasništva, nije zapreka da osobe koje su po sili zakona štekle vlasništvo na neizgrađenom građevinskom zemljištu, drugim pravnim sredstvima pa tako i u parnici ostvaruju svoja vlasnička prava."

⁹ Stupanjem na snagu tog Zakona prestao je važiti čl. 2. Zakona o prestanku važenja Zakona o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom ("Narodne novine", broj 101/98) kao i toč. 9., 10. i 14. (postupci povratka) Programa povratka i zbrinjavanja prognanika, izbjeglica i raseljenih osoba, kao i Uredba o raspolaganju i upravljanju stanovima na područjima posebne državne skrbi ("Narodne novine", broj 129/99).

I/II.3. Pitanje ostvarivanja vlasničkopravne zaštite postavilo se i u jednom širem kontekstu osiguranja jamstva za tu zaštitu ovisno o tome da li se ona pruža u upravnom postupku i upravnom sporu ili u sudskom postupku.

Primjer koji iznosimo odnosi se na područje izvlaštenja ali se ista načelna pitanja mogu postaviti i na nekim drugim područjima.

Odlukom Ustavnog suda RH br. 745/99 od 8.XI.2000. objavljena u "Narodnim novinama", broj 112/00) ukinute su odredbe čl. 22., čl. 25. toč. 7. i čl. 36. st. 3. Zakona o izvlaštenju ("Narodne novine", broj 9/94, 35/94, 112/00), time da ukinute odredbe prestaju važiti 31.XII.2001.g.

Odluka polazi od toga, da se u postupku izvlaštenja utvrđuju građanska prava i obveze i da stoga postoje pretpostavke za primjenu Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Narodne novine", broj 18/97 – dodatak Međunarodni ugovori od 28.X.1997.) i to čl. 6. st. 1. navedene Konvencije¹⁰. U obrazloženju je, između ostalog, navedeno sljedeće:

"Nedvojbeno je da je i prema propisima hrvatskog prava odlučivanje o izvlaštenju, kako u potpunom tako i nepotpunom (osnivanje služnosti ili zakupa), odlučivanje o građanskom pravu odnosno obvezi. Riječ je o oduzimanju ili ograničavanju prava vlasništva koje je u sustavu građanskog prava temeljno subjektivno građansko pravo. Njegova nepovredivost uvrštena je u najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske (članak 3. Ustava). Budući da se vlasništvo jamči Ustavom (članak 48.), izvlaštenje ne bi bilo moguće bez posebne ustavne odredbe kojom se, pod određenim pretpostavkama, iznimno dopušta - njegovo oduzimanje i ograničavanje. Prema odredbi stavka 1. članka 50. Ustava, kao ustavnoj osnovi izvlaštenja, ovo je moguće pod pretpostavkom da je uređeno zakonom, da je u interesu Republike Hrvatske i da se vlasniku isplati naknada u visini tržišne vrijednosti.

Uspoređujući naprijed utvrđena postupkovnoppravna jamstva i zahtjeve iz stavka 1. članka 6. Konvencije s rješenjima iz hrvatskih propisa o izvlaštenju, Sud nalazi da ona, u dijelu koji se odnosi na tijela koja odlučuju o izvlaštenju i njihove ovlasti u postupku, ne udovoljavaju zahtjevima Konvencije.

U postupku izvlaštenja, u njegovu mogućem ukupnom trajanju, sudjeluju i odlučuju dva tijela državne vlasti.

Prema odredbi članka 22. ZI odluku o izvlaštenju donosi nadležno upravno tijelo (prema članku 13. ZI to je županijski ured odnosno ured Grada Zagreba za imovinskopravne poslove). Ako između korisnika izvlaštenja i vlasnika nekretnine ne bi bila postignuta nagodba o obliku i visini naknade za izvlaštenu nekretninu, to isto tijelo, prema odredbama članka 25., točke 7. i 36. stavka 3., odlučuje i o naknadi.

Protiv rješenja o izvlaštenju, budući da se radi o upravnom aktu, a ZI nije predvidio sudsku zaštitu izvan upravnog spora, moguće je pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom Hrvatske (članci 7. i 9. ZUS). Sukladno ustavnom jamstvu sudske kontrole zakonitosti pojedinačnih akata upravnih vlasti i tijela koja imaju javne ovlasti (članak 19. stavak 2.), smisao i svrha tog postupka je pobijanje upravnog akta pred sudom zbog njegove nezakonitosti.

Izloženo zakonodavno rješenje o postupku izvlaštenja, naime, da odluku o izvlaštenju donosi upravno tijelo, a da sud nadzire njezinu zakonitost, moglo bi odgovarati zahtjevima iz članka 6. stavka 1. Konvencije samo pod uvjetom da je Upravni sud Hrvatske doista sud pune jurisdikcije.

¹⁰ Čl. 6. st. 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda glasi: "Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj."

Dvije su pretpostavke da bi se Upravni sud mogao smatrati sudom pune jurisdikcije:

Prvo, da ima pravo i dužnost samostalno izvesti i ocijeniti dokaze, drugim riječima samostalno utvrditi činjenično stanje kad god stranka pobija pravilnost i potpunost njegova utvrđenja u upravnom postupku, neovisno o tome odlučuje li o zakonitosti upravnog akta ili izravno odlučuje o pravu tužitelja na koje se upravni akt odnosi;

Drugo, da ima pravo i dužnost odrediti i održati usmenu i kontradiktornu raspravu kad god je riječ o tužbi protiv upravnog akta kojim je odlučeno o nekom građanskom pravu ili obvezi odnosno da je svakako dužan održati raspravu kad to stranka u postupku zahtijeva.

Nakon uvida i raščlambe odgovarajućih odredaba ZUS Ustavni je sud utvrdio da Upravni sud Hrvatske ne ispunjava u zadovoljavajućoj mjeri nijednu od navedenih pretpostavaka.

Što se tiče utvrđivanja činjeničnog stanja Upravni ih sud u pravilu ne utvrđuje već, prema odredbi stavka 1. članka 39. ZUS, rješava spor na podlozi činjenica koje su utvrđene u upravnom postupku. Vezanost Upravnog suda na činjenično stanje u upravnom postupku primjereno je temeljnoj karakteristici upravnog spora kao spora o zakonitosti upravnog akta.

Potrebno je napomenuti da samo u nekoliko zakonom predviđenih situacija Upravni sud može, ako se na to odluči, i sam utvrđivati činjenično stanje. Tako prema odredbi stavka 3., članka 39. ZUS Upravni sud može sam utvrđivati činjenično stanje i na njegovoj podlozi donijeti presudu odnosno rješenje:

- ako bi poništenje osporenog upravnog akta i ponovno vođenje postupka kod nadležnog tijela izazvalo za tužitelja štetu koja bi se teško mogla popraviti ili
- ako je na temelju javnih isprava ili drugih dokaza u spisima predmeta očito da je činjenično stanje drukčije od onoga utvrđenog u upravnom postupku ili
- ako je u istom sporu već jednom poništen upravni akt, a nadležno tijelo nije postupilo po presudi.

Upravni bi sud također i u slučaju tzv. »šutnje administracije« imao priliku, ako se odluči uvažiti tužbu i presudom riješiti upravnu stvar (umjesto da vrati predmet tuženoj strani i odredi u kojem smislu ima donijeti rješenje), samostalno utvrditi činjenično stanje (članak 42. stavak 5. ZUS).

Što se pak tiče druge pretpostavke tj. održavanja usmene i kontradiktorne rasprave u postupku odlučivanja, Upravni je sud također ne ispunjava. Naime, prema odredbi članka 34. stavka 1. ZUS, Upravni sud o upravnim sporovima rješava u nejavnoj sjednici. Istina, Upravni sud može odlučiti, sam ili na prijedlog stranke, da održi usmenu raspravu ako ocijeni da to zahtijeva složenost spora ili bolje razjašnjenje stvari. Pri tome, međutim, nije dužan udovoljiti prijedlogu stranke za održavanjem rasprave."

– Povodom navedene odluke Ustavnog suda RH donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvlaštenju ("Narodne novine", broj 114 od 20.XII.2001.g.).

Prema odredbama čl. 41.a/ toga Zakona, o izvlaštenju u prvom stupnju odlučuje Ured državne uprave, a u drugom stupnju ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa dok se prema čl. 42.a/ protiv drugostupanjskog rješenja o izvlaštenju može podnijeti tužba mjesno nadležnom županijskom sudu.

Odredbe o postupku pred županijskim sudom sadrže članci 42.a/ do 42.h/, time da se u tom postupku na odgovarajući način primjenjuju odredbe Zakona o upravnim sporovima ako ovim Zakonom nije drukčije određeno (čl. 42.b/).

Protiv odluke vijeća županijskog suda nije dopuštena žalba i revizija (čl. 42.g/).

Nesumnjivo je da predviđena nadležnost županijskih sudova i odredbe o postupku pred sudom, imaju svrhu osigurati upravo onakve pretpostavke za odlučivanje u postupku izvlaštenja u okviru kojeg se ostvaruje i zaštita prava vlasništva, za koje se smatralo da nisu bile osigurane u upravnom sporu prema dosadašnjim propisima, posebno glede utvrđivanja činjeničnog stanja i održavanja usmene i kontradiktorne rasprave.

To je jasno vidljivo i iz obrazloženja koje je dano uz Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvlaštenju u kojem se, između ostalog, ističe:

"Naime, činjenica je da se u postupku izvlaštenja radi o odlučivanju o građanskom pravu odnosno obvezi u kojem slučaju bi o tom pravu prema odredbi st. 1. čl. 6. Konvencije trebao odlučivati zakonom ustanovljeni, neovisan i nepristran sud, te da postupak u kojem se odlučuje o tom pravu bude pravičan što, između ostalog, zahtijeva da on bude usmen i kontradiktoran (kojim zahtjevima pune jurisdikcije ne odgovara postupak pred Upravnim sudom RH).

No, jednako tako je u praksi Europske komisije i Europskoga suda prihvaćeno i tumačenje prema kojem se ne radi o povredi Konvencije ako o građanskim pravima i obvezama odlučuje tijelo koje ne udovoljava zahtjevima iz st. 1. čl. 6. Konvencije pod uvjetom da je osigurano naknadno preispitivanje odluke od strane tijela koje tim zahtjevima udovoljava, tj. od strane suda pune jurisdikcije.

Uvažavajući navedenu Odluku Ustavnoga suda Republike Hrvatske i rukovodeći se praksom Europske Komisije i Europskoga suda predlagatelj se opredijelio za zadržavanje nadležnosti za provođenje postupka izvlaštenja pri upravnim tijelima prvoga i drugoga stupnja, a umjesto dosadašnje nadležnosti Upravnoga suda RH opredijelio se da nadležnost u završnom stupnju prenese na županijski sud, kao sud pune jurisdikcije."

U svezi s izloženim treba, ipak, naglasiti da se nakon višegodišnjih tendencija koje su na nekim područjima (npr. na području radnog prava ili obiteljskog prava) prekinule tradicionalnu sudsku nadležnost i dovele do propisivanja nadležnosti upravnih tijela, sada suočavamo s propisivanjem sudske nadležnosti na nekim područjima koja su, također tradicionalno, bila predmet odlučivanja u upravnom postupku pred tijelima uprave i u upravnom sporu kao što je to slučaj i s izvlaštenjem.

Toga je bio svjestan i zakonodavac naglašavajući u citiranom obrazloženju da su "provodeći postupke izvlaštenja od stupanja na snagu Zakona o izvlaštenju (18.II.1994.g.), a i po prijašnjim zakonima o eksproprijaciji, upravna tijela stekla stručna znanja i potrebno iskustvo za postupanje u ovoj vrsti postupaka, te imajući u vidu nužnost hitnog postupanja predlagatelj smatra da ne bi bilo oportuno cijeli postupak dati u nadležnost sudova".

Kao što je vidljivo zakonodavac se opredijelio za nadležnost županijskih sudova u završnom stupnju odlučivanja, ali se neizbježno postavlja pitanje da li se puna jurisdikcija u naprijed izloženom smislu svrsishodnije mogla osigurati u upravnom sporu, uz odgovarajuću izmjenu postojećih propisa.

II. TUŽBE ZA ZAŠTITU PRAVA VLASNIŠTVA

II/I. Općenito

Zakon o vlasništvu uređuje zaštitu prava vlasništva u Glavi 7. u člancima 161. do 168.

Pri tome je pojmovno odredio slijedeće klasične vlasničke tužbe: rei vindicatio (čl. 162. ZV), actio publiciana (čl. 166. ZV) i actio negatoria (čl. 167. ZV).

Predviđa i zaštitu prava vlasništva od povreda upisom u zemljišnoj knjizi (čl. 168.).

Sadrži posebne odredbe o posjednikovim prigovorima (čl. 163. ZV), a uređio je i prava i položaj poštenog i nepoštenog posjednika uključujući i prava vlasnika i poštenog i nepoštenog posjednika na sporedne zahtjeve (plodove, troškove, naknadu štete i dr. - čl. 164. i 165. ZV)

Osim navedenih odredaba i neke druge odredbe Zakona o vlasništvu odnose se na zaštitu prava vlasništva, npr. odredbe o zaštiti prava suvlasnika (čl. 46. st. 2. ZV) i

zajedničkih vlasnika (čl. 62. st. 2. ZV), odredbe o zaštiti od prekomjernih štetnih imisija (čl. 110. ZV).

Povrede prava vlasništva koje uređuje Zakon o vlasništvu u citiranim odredbama sastoje se:

- u bespravnom posjedovanju vlasnikove stvari, dakle oduzimanju stvari iz posjedu vlasnika,
- u bespravnom uznemiravanju vlasnika u izvršavanju njegovih vlasničkih prava, bez oduzimanja posjeda,

Ovisno o naravi povrede prava vlasništva tužbe kojima vlasnik, a istu zaštitu uživa i predmnjevani vlasnik, može prema Zakonu o vlasništvu zaštititi svoje pravo vlasništva, su sljedeće:

- prava vlasnička tužba za povrat stvari (rei vindicatio, čl. 162. do 165. ZV)
- tužba predmnijevanog vlasnika za povrat stvari (actio publiciana, čl. 166. ZV)
- vlasnička tužba za prestanak uznemiravanja (actio negatoria, čl. 67. st. 1. ZV)
- tužba predmnijevanog vlasnika za prestanak uznemiravanja (publicijanska, actio negatoria, čl. 167. st. 4. ZV)

Sve navedene tužbe su petitorne tužbe i o njima sudovi odlučuju u parničnom postupku (petitorni sporovi).

II/II. Prava vlasnička tužba

Prava vlasnička tužba (rei vindicatio) definira se kao tužba vlasnika protiv osobe koja posjeduje njegovu stvar kojom on, pozivajući se na svoje pravo vlasništva koje može dokazati traži od nje da mu stvar preda u posjed.¹¹

Zakon o vlasništvu pod nazivom "Vlasnički zahtjev za povrat stvari" u čl. 161. st. 1. sadrži odredbe o pravu vlasnika "zahtijevati od osobe koja posjeduje njegovu stvar da mu ona preda svoj posjed te stvari".

U čl. 162. ZV pod nazivom "Prava vlasnička tužba" utvrđuje pretpostavke pod kojima vlasnik može tužbom ostvariti to svoje pravo na posjed stvari.

Čl. 162. st. 1. ZV glasi:

"Da bi u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom ostvario svoje pravo da od osobe koja posjeduje njegovu stvar zahtijeva da mu ona preda svoj posjed te stvari, vlasnik mora dokazati da je stvar koju zahtijeva njegovo vlasništvo i da se nalazi u tuženikovu posjedu."

Onaj tko podiže takvu tužbu u postupku treba, dakle, dokazati:

- svoje pravo vlasništva, zahtijevane stvari,
- tuženikov posjed te stvari.

II/II.1. Tužitelj

- Tužitelj, dakle osoba aktivno legitimirana za podnošenje prave vlasničke tužbe je vlasnik stvari.

Međutim, od tog pravila postoje iznimke, bilo da se to pravo ne priznaje osobi koja je vlasnik, bilo da se priznaje osobi koja nije vlasnik.

Iznimke nalazimo u odredbama Zakona o vlasništvu, neke proizlaze iz odredaba drugog posebnog zakona, a neke su rezultat stajališta zauzetih u sudskoj praksi.

¹¹ N. Gavella i dr., op. cit. str. 429.

Iz odredaba Zakona o vlasništvu proizlazile bi sljedeće iznimke:¹²

- Prema čl. 161. st. 3. ZV pravo zahtijevati predaju stvari u posjed ne pripada osobi koja je otuđila stvar u svoje ime dok ta stvar još nije bila njezina, a poslije ju je stekla u vlasništvo.

U ovom slučaju se naknadnim stjecanjem vlasništva ne stječe pravo i na vlasničku tužbu, dakle, takvo pravo nema osoba iz čl. 161. st. 3. iako je (naknadno postala) vlasnik;

- Prema odredbama čl. 162. st. 3. ZV tuženik koji taji "pred sudom da posjeduje stvar, a dokaže se da je posjeduje, mora već samo zbog toga predati tu stvar tužitelju u posjed, ali zadržava pravo da stvar natrag zahtijeva vlasničkom tužbom; a tko tvrdi da posjeduje neku stvar, a ne posjeduje je, pa time vara tužitelja, odgovara za svu štetu koja iz toga proizlazi."

U opisanoj situaciji tužitelj može uspjeti sa zahtjevom za predajom stvari iako nije vlasnik;

Kao primjer posebnog zakona koji je osobi koja nije vlasnik dao zaštitu "kao vlasniku" s pravom se navodio¹³ Zakon o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom ("Narodne novine", broj 73/95, 7/96, koji je u međuvremenu prestao vrijediti donošenjem Zakona o prestanku važenja Zakona o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom - "Narodne novine", broj 101/98 od 28.VII.1998.g.).

Taj je Zakon u čl. 7. st. 1. propisao da "osobe koje su prema odredbi čl. 5. ovoga Zakona dobile imovinu iz čl. 2. ovoga Zakona u posjed i na korištenje dužne su imovinom upravljati pažnjom dobrog gospodara, u zaštiti te imovine prema trećim osobama imaju sve ovlasti koje pripadaju vlasniku imovine, te prihode koje imovina ostvaruje mogu koristiti za svoje potrebe".

Sudska praksa, također, je u nekim slučajevima takvu zaštitu priznavala osobi koja nije vlasnik.

Primjeri iz sudske prakse koje ovdje navodimo, kao i oni koje nastavno navodimo u ovom članku obuhvaćaju i odluke koje su donijete primjenom ranije važećeg Zakona o osnovnim vlasničkopравnim odnosima ("Narodne novine", broj 53/91, 9/92, 77/92, dalje ZOVO).

Nastojali smo, međutim, citirati one odluke koje i nadalje mogu biti aktualne usprkos promjenama koje je unio Zakon o vlasništvu u uređenju zaštite prava vlasništva.

Tako je "graditelj građevinskog objekta, izgrađenoga bez odobrenja za građenje, do legalizacije ili rušenja tog objekta na osnovi odluke nadležnog organa uživao sudsku zaštitu koja pripada vlasniku ako zakonom republike, odnosno autonomne pokrajine nije drukčije određeno. (Zaključak sa Savjetovanja održanoga 28. i 29.V.1986.g., objavljen u Pregledu sudske prakse, nastavno PSP, 32/16)."

Prema odluci Vrhovnog suda Hrvatske broj Rev 1149/90 od 3.X.1990.g. (objavljena u PSP 53/38) "nositelju prava raspolaganja nekretninom pripada pravo na ostvarivanje stvarnopravne zaštite tužbom na povrat stvari, analognom primjenom odredaba čl. 37. Zakona o osnovnim vlasničkopравnim odnosima (rei vindicatio)."

- Smatra se¹⁴ da je na vlasničku tužbu aktivno legitimiran kako vlasnik neposjednik tako i vlasnik posredni posjednik.

Pojam posrednog posjednika određuju odredbe čl. 10. st. 3. Zakona o vlasništvu.

¹² I. Grbin, op. cit. str. 292.

¹³ N. Gavella i dr., op. cit. str. 423.

¹⁴ Hrvoje Momčinović: *Zaštita prava vlasništva*, Zbornik radova, Zakonitost 1990. (dalje H. Momčinović, op. cit.), str. 136

N. Gavella, op. cit. str. 430.

Olga Jelčić: *Tužbe radi zaštite prava vlasništva*, Hrvatska pravna revija, siječanj 2001. (dalje O. Jelčić, op. cit.), str. 3.

Prema tim odredbama "kad netko stvar posjeduje kao plodouživač, založnik, vjerovnik, zakupoprimac, najmoprimac, čuvar, posudovnik ili u kojem drugom sličnom odnosu u kojemu je prema drugome ovlašten ili obavezan kroz neko vrijeme posjedovati je, onda je posjednik te stvari i taj drugi (posredni posjednik). Stoji li posredni posjednik prema nekomu trećemu u takvu odnosu, i taj je posredni posjednik."

Aktivna legitimacija vlasnika posrednog posjednika također proizlazi iz njegovog prava vlasništva.

Pravo zahtijevati predaju stvari od osobe koja je posjeduje proizlazi za posrednog posjednika iz činjenice da nema neposredan posjed, vlast na stvari, pa je stoga u položaju vlasnika koji ne drži u posjedu svoju stvar.

S obzirom da svaki posredni posjednik ne mora biti i vlasnik treba naglasiti da je na takvu reivindikacijsku zaštitu aktivno legitimiran samo posredni posjednik koji je ujedno i vlasnik.¹⁵

Međutim, sama okolnost da na svojoj stvari nema neposrednu vlast odnosno neposredni posjed ne čini posrednog posjednika nevlasnikom.

Vlasnik posredni posjednik ima zaštitu kako u odnosu na svakog trećeg tako i u odnosu na neposrednog posjednika, ako on bespravno drži vlasnikovu stvar u posjedu.

Npr. nakon prestanka ugovora o najmu vlasnik posredni posjednik može temeljem svog stvarnopravnog ovlaštenja, vlasničkom tužbom od najmoprimca tražiti povrat stvari.

Takvu stvarnopravnu zaštitu treba razlikovati od obveznopravne zaštite koja vlasniku može pripadati kao obveznopravnom ovlašteniku temeljem ugovornog odnosa.

- Vlasnik stvari može biti jedna osoba i tada je jedino ta osoba kao samovlasnik, aktivno legitimirana na vlasničku tužbu.

Vlasništvo na istoj stvari može imati više osoba i to kao:

- a) suvlasnici
- b) zajednički vlasnici
- c) etažni vlasnici
- d) prethodni i potonji vlasnici

Odredbe o ostvarivanju zaštite navedenih osoba nisu sadržane u okviru Glave 7. Zakona o vlasništvu, među odredbama o zaštiti prava vlasništva, već u posebnim odredbama koje uređuju pravni položaj tih osoba, kako ćemo to nastavno izložiti.

ad.a/ Svi s u v l a s n i c i zajedno jednako su su aktivno legitimirani kao samovlasnici.

Pojedini suvlasnik ostvaruje zaštitu prema drugim suvlasnicima i prema trećima u okvirima koji su određeni čl. 37. st. 6. ZV glede idealnog dijela i čl. 46. ZV glede cijele stvari.

Prema odredbama čl. 37. st. 6. ZV "svaki suvlasnik ima pravo glede svoga idealnoga dijela stavljati svakome, pa i svojim suvlasnicima, sve zahtjeve koji proizlaze iz njegova prava vlasništva".

Prema odredbama čl. 46. st. 1. i 2. ZV "svaki suvlasnik ima pravo glede cijele stvari postavljati svojim suvlasnicima one zahtjeve koji proizlaze iz njegova suvlasništva. Svaki suvlasnik ima glede cijele stvari pravo postavljati protiv svakoga one zahtjeve koje može staviti vlasnik stvari, s time da predaju cijele stvari u posjed može od trećega zahtijevati samo prema obveznopravnim pravilima o nedjeljivim obvezama"

¹⁵ Martin Vedriš i Petar Klarić: "Građansko pravo" - "Narodne novine", broj 1998, (dalje Vedriš-Klarić, op. cit.), str. 208.

Iz citiranih odredaba čl. 46. ZV proizlazi da je pojedini suvlasnik samo ograničeno aktivno legitimiran na revidikacijski zahtjev i to:

a.a) prema svojim suvlasnicima, od kojih može zahtijevati predaju stvari u suposjed

a.b) prema trećima, od kojih može zahtijevati:

- predaju stvari svim suvlasnicima u posjed,
- predaju stvari samo njemu u posjed, ali to jedino u slučaju kad je od ostalih ovlašten da i za njih primi stvar u posjed prema obveznopravnim pravilima¹⁶ koja se primjenjuju kad u nedjeljivim obvezama ima više vjerovnika (čl. 435. ZOO).¹⁷

Sudska praksa često se bavila pravom suvlasnika na zaštitu njihovog suvlasničkog dijela ili cijele stvari.

Navodimo sljedeća zauzeta stajališta:

"Odredba po kojoj suvlasnik odnosno zajednički vlasnik ima pravo na tužbu za zaštitu prava vlasništva na cijelu stvar odnosi se na slučajeve zaštite predviđene u odredbama čl. 37. do čl. 42. ZOVO." (VSH, Rev 1306/84. od 14.XI.1984.g.)

"Suvlasnik ne može pozivom na odredbu čl. 43. Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima zahtijevati naknadu cijelokupne štete zbog uništenja ili oštećenja zajedničke stvari." (VSH, Rev 2539/87. od 16.VI.1988.g., PSP 42/22)

"Za protupravno zaposjednuto odnosno oduzeto zemljište (bivši) suvlasnik nema pravo tražiti naknadu vrijednosti svoga suvlasničkog dijela odnosno zemljišta." (Okružni sud u Dubrovniku, Gž 55/92. od 6.III.1992.g., PSP 53/41)

"Suvlasnik kao i zajednički vlasnik (kad se radi o bračnoj tečevini do utvrđivanja suvlasničkih udjela) ima pravo na tužbu za zaštitu prava vlasništva na cijelu stvar pa je legitimiran tražiti iseljenje osobe koja bez valjanog pravnog naslova koristi stan." (VSH, Rev 1431/82. od 19.X.1982.g.)

"U parničnom postupku sud je ovlašten odrediti predaju pokretne stvari u suposjed vlasnika. Ako se nakon toga stranke ne budu mogle sporazumjeti o načinu korištenja te stvari, tada način korištenja može urediti izvanparnični sud, po prijedlogu jedna od stranaka." (Okružni sud u Zagrebu, Gž 30/88. od 12.I.1988.g., PSP 41/21)

"Prava ostalih suvlasnika nisu povrijeđena time što je u parnici koju je pokrenuo jedna od suvlasnika radi zaštite prava na cijeloj stvari odlučeno, među ostalim, da se stvar preda u posjed tom suvlasniku." (VSH, Rev 2434/86. od 12.III.1987., PSP 36/19)

"Po prestanku ugovora o zakupu poslovnih prostorija svaki od suvlasnika ovlašten je tražiti predaju prostorije, i to od svake osobe koja prostorije drži bez pravne osnove." (VSH, Rev 1619/86. od 27. studenoga 1986.g.)

"Suvlasniku pripada pravo na vlasničku tužbu prema suvlasniku koji mu građenjem na suvlasničkom zemljištu onemogućava ili bitno ograničava obavljanje suvlasničkih ovlaštenja." (VSH, Rev 947/89. od 18.X.1989.g., PSP 49/25)

Prava iz čl. 48. Zakona o vlasništvu pripadaju svakom od suvlasnika neovisno o veličini njegovog suvlasničkog udjela.

Tako prema odluci Okružnog suda u Rijeci broj Gž 566/77 od 19.V.1977.g. "svakom suvlasniku bez obzira na visinu njegovog suvlasničkog dijela, pristoji pravo da od treće osobe, koja neovlašteno posjeduje zajedničku stvar, traži predaju te stvari".

¹⁶ Čl. 435. st. 2. Zakona o obveznim odnosima glasi:

"Kad u nedjeljivoj obvezi ima više vjerovnika među kojima nije ni ugovorena ni zakonom određena solidarnost, jedan vjerovnik može zahtijevati da dužnik ispunji njemu samo ako je ovlašten od ostalih vjerovnika da primi ispunjenje, a inače svaki vjerovnik može zahtijevati od dužnika da obvezu ispunji svim vjerovnicima zajedno, ili da je položi sudu."

¹⁷ I. Grbin: op. cit. str. 297.

N. Gavella i dr.: op. cit. str. 430.

ad.b/ *Zajednički vlasnici* samo svi zajedno jednako su aktivno legitimirani kao samovlasnici.

Odredbe čl. 59. st. 1. Zakona o vlasništvu predviđaju da je "zajedničar ovlašten izvršavati sve vlasničke ovlasti glede zajedničke stvari jedino zajedno sa svim ostalim zajedničarima, ako što drugo nije određeno ovim ili drugim zakonom ili sporazumom zajedničara"

Pojedini zajedničar ograničeno je aktivno legitimiran, jednako kao i pojedini suvlasnik, a ostvaruje zaštitu prema odredbama čl. 62. Zakona o vlasništvu i to:

- prema ostalim zajedničarima tako da svaki zajedničar ima pravo glede zajedničke stvari postavljati ostalim zajedničarima one zahtjeve koji proizlaze iz njegova zajedničkoga vlasništva
- prema svakome glede cijele stvari tako da svaki zajedničar ima pravo glede cijele stvari postavljati protiv svakoga one zahtjeve koje može postaviti vlasnik stvari, s time da predaju cijele stvari u posjed može od trećega zahtijevati samo prema obveznopravnim pravilima o nedjeljivim obvezama

Međutim, s obzirom da kod zajedničkog vlasništva veličina udjela zajedničara nije određena postavilo se pitanje aktivne legitimacije zajedničara prema ostalim zajedničarima na predaju u suposjed zajedničke stvari.

Suglasni smo s mišljenjem¹⁸ da zajedničar može prema drugom zajedničaru postavljati zahtjev za predaju u suposjed zajedničke nekretnine.

Sudska praksa o tome se izjasnila i u primjeni Zakona o vlasništvu.

Tako prema odluci Županijskog suda u Karlovcu broj GŽ 2017/99 od 19.III.1999.g. (Izbor odluka 1/1999. sent. 126) "zajedničar može od drugog zajedničara tražiti predaju u suposjed zajedničke stvari, a ovo bez obzira što još nisu utvrđeni suvlasnički omjeri i bez obzira što nije izvršena dioba suvlasništva, pa se u ovoj pravnoj stvari može donijeti odluka bez obzira što još nije donesena odluka u predmetu koji se vodi kod istog suda i u kojem će biti utvrđena veličina suvlasničkih omjera stranaka na zajedničkoj imovini".

U razlozima te odluke, između ostalog je navedeno "kraj činjenice da nije sporno, da predmetni stan predstavlja zajedničku bračnu imovinu stranaka, da stan u cijelosti drži u posjedu tužena, ne može se smatrati da rješavanje pitanja u predmetu pod brojem P 148/97 ima prejudicijelni značaj za donošenje odluke u ovom predmetu. Tako je odredbom čl. 59. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima ("Narodne novine", broj 91/96) propisano da je zajedničar ovlašten izvršavati sve vlasničke ovlasti glede zajedničke stvari jedino zajedno sa svim ostalim zajedničarima, ako što drugo nije određeno ovim ili drugim zakonom ili sporazumom zajedničara. Odredba čl. 65. propisuje da se na odnose zajedničara podredno primjenjuju pravila postavljena za suvlasnike. Odredba pak čl. 46. st. 1. citiranog Zakona određuje da svaki suvlasnik ima pravo glede cijele stvari postavljati svojim suvlasnicima one zahtjeve, koji proizlaze iz njegovog suvlasništva. To znači, da zajedničar može od drugog zajedničara tražiti predaju u suposjed zajedničke stvari, a ovo bez obzira što još nisu utvrđeni suvlasnički omjeri i bez obzira što nije izvršena dioba suvlasništva. Prema tome u ovoj pravnoj stvari se može donijeti odluka bez obzira što nije donesena odluka u predmetu u kojem će biti utvrđena veličina suvlasničkih omjera stranaka na zajedničkoj imovini. Slijedom toga nije bilo mjesta prekidu ovog parničnog postupka, pa je donošenjem prvostupanjskog rješenja, sud pogrešno primijenio odredbu čl. 12. i odredbu čl. 213. st. 1. Zakona o parničnom postupku".

Međutim, i ranije se sudska praksa posebno kad se radilo o zajedničkoj imovini bračnih drugova, izjašnjavala u istom pravcu.

¹⁸ O. Jelačić, op. cit. str. 5.

ad.c/ E t a ž n i v l a s n i k, dakle suvlasnik s čijim je suvlasničkim dijelom neodvojivo povezano vlasništvo posebnog dijela nekretnine (čl. 66. ZV) ima bitno drukčija ovlaštenja u svezi s vlasničkopravnom zaštitom glede svog posebnog dijela od onih glede cijele stvari:

Glede posebnog dijela ima sve ovlasti kao da je on jedini vlasnik što znači da je aktivno legitimiran u ostvarivanju reivindikacione zaštite kao (samo)vlasnik;

Prema odredbama čl. 66. st. 2. ZV "vlasništvo određenoga posebnoga dijela nekretnine ovlašćuje suvlasnika na čijem je suvlasničkom dijelu uspostavljeno, da upravljajući tim posebnim dijelom nekretnine umjesto svih suvlasnika izvršava sve vlasničke ovlasti i dužnosti kao da je posebni dio samo njegovo vlasništvo, pa da, ako nije drukčije određeno, čini s tim dijelom i koristima od njega što ga je volja te svakoga drugoga iz toga isključuje."

Prema odredbama čl. 79. st. 1. ZV "suvlasnik na čijem je suvlasničkom dijelu uspostavljeno vlasništvo određenoga posebnoga dijela nekretnine upravlja tim posebnim dijelom umjesto svih suvlasnika, pri čemu je ovlašten da sve vlasničke ovlasti i dužnosti izvršava kao da je taj posebni dio samo njegovo vlasništvo, pa da, ako nije drukčije određeno, čini s tim dijelom što ga je volja te svakoga drugoga iz toga isključuje."

Glede cijele nekretnine aktivno je legitimiran kao suvlasnik.

Proizlazi to iz odredbe čl. 85. st. 1. ZV, prema kojoj "cijelom nekretninom na kojoj je na jednom ili više suvlasničkih dijelova osnovano vlasništvo određenoga posebnog dijela upravljaju suvlasnici po općim pravilima o upravljanju suvlasničkom stvari, ako ovim Zakonom nije što drugo određeno".

Kad suvlasnički dio nekretnine zajedno s vlasništvom posebnog dijela ima više osoba kao suvlasnici ili zajednički vlasnici, njihova ovlaštenja, u svezi s vlasništvom posebnog dijela zgrade, a to naravno uključuje i vlasničkopravnu zaštitu, određena su čl. 70. st. 1. ZV.

Oni će reivindikacioni zahtjev moći isticati samo solidarno pa će se u odnosu prema trećima i prema ostalim suvlasnicima iste nekretnine, uzimati da su jedna osoba, kako glede upravljanja cijelom nekretninom, tako i svih ostalih prava i obveza iz ove glave zakona" (čl. 70. st. 1. ZV).

Predviđena solidarnost dovodi do primjene općih propisa o solidarnim obvezama.

To znači da u svezi s isticanjem vlasničkopravnog zahtjeva za predaju u posjed, bilo koji od njih može postaviti takav zahtjev koji bi se smatrao zahtjevom svih njih. Predaja stvari jednom od njih smatrala bi se predajom svima, što znači da bi predajom stvari jednom od njih prestala obveza prema ostalima (čl. 426. Zakona o obveznim odnosima).¹⁹

ad.d/ P o t o n j i i p r e t h o d n i vlasnik stječu vlasničkopravna ovlaštenja u okvirima čl. 34. st. 4. i 5. ZV, koje se, inače, odnose na ograničenje prava vlasništva temeljem pravnog posla.

Treba uzeti u obzir i odredbe Ovršnog zakona ("Narodne novine", broj 57/96, 29/99, dalje OZ) koje se odnose na fiducijarni prijenos vlasništva radi osiguranja tražbine, temeljem ugovora (čl. 274. i dr. OZ).

Prema odredbama čl. 34. st. 4. ZV "vlasnik čije će pravo vlasništva prestati ispunjenjem uvjeta ili istekom roka (prethodni vlasnik) dužan je postupati obzirno prema onome tko čeka da time postane vlasnikom (potonji vlasnik) te mu prenijeti vlasništvo pošto istekne rok ili se ispuni uvjet, pri čemu će se njihov međusobni odnos prosuđivati kao da je prethodni vlasnik bio plodouživatelj. Kad je vlasništvo uvjetovano ili oročeno djelovanjem prema trećima, tada samim ispunjenjem uvjeta, odnosno istekom roka ono pripada potonjem

¹⁹ N. Gavella i dr.: op. cit. str. 430.

vlasniku, ako zakonom nije drukčije određeno, a pravna raspolaganja stvarju koja je bio poduzeo prethodni vlasnik gube učinak".

Iz navedene odredbe slijedi da je za vrijeme dok se čeka da se ispuni uvjet ili da istekne rok koji ograničava pravo vlasništva, za stavljanje vlasničkog zahtjeva aktivno legitimiran prethodni vlasnik.

Potonji vlasnik aktivno je legitimiran tek od trenutka kada je postao vlasnikom.

Nadalje, u situaciji kad ograničenje vlasništva djeluje prema trećima potonji je vlasnik aktivno legitimiran od trenutka kada se uvjet ispunio odnosno rok istekao.

Ako je ograničenje vlasništva djelovalo samo međusobno između fiducijarnog vjerovnika i fiducijarnog dužnika potonji vlasnik je aktivno legitimiran od trenutka kada mu je prethodni vlasnik (fiducijarni vjerovnik) prenio pravo vlasništva.²⁰

Prema odredbama čl. 34. st. 5. ZV "vlasnik koji je dobio ili je pridržao pravo vlasništva određene stvari radi osiguranja ispunjenja neke tražbine, obvezan je propustiti služiti se i raspolagati tom stvari osim za namirenje te tražbine, a ovlašten je, ne bude li mu tražbina o dospijeću ispunjena, namiriti je iz stvari u skladu s pravilima o namirivanju zalogom osiguranih tražbina izvansudskim putem. Ograničenje vlasništva radi osiguranja tražbine djelovat će i prema trećima ako je upisano u zemljišnu knjigu, odnosno u takav javni upisnik bez upisa u koji se ne može steći stvar za koju je ograničenje određeno".

Iz navedenih odredaba proizlazi da fiducijarni vjerovnik stjecanjem prava vlasništva nema ovlast posjedovati stvar jer je dužan "propustiti služiti se tom stvari". I prema odredbi čl. 275. st. 1. OZ-a vlasnik ne može ishoditi da mu stvar bude predana u posjed prije dospijeca tražbine, osim ako nije što drugo ugovoreno²¹.

Budući da se kod ove vrste prijenosa vlasništva radi osiguranja (po posebnim pravilima o sudskom odnosno javnobilježničkom osiguranju tražbine) vlasništvo prenosi bez predaje u posjed i budući da posjednikom ostaje fiducijarni dužnik, postavlja se pitanje da li je u odnosu prema trećima fiducijarni vjerovnik ovlašten kao vlasnik vlasničkom tužbom zahtijevati predaju u posjed. Smatra se da je aktivno legitimiran, time da ne bi mogao zahtijevati da stvar bude predana njemu već fiducijarnom dužniku.²²

- Vlasnik odnosno tužitelj u vlasničkoj tužbi je dužan d o k a z a t i da je stvar čiju predaju u posjed zahtijeva njegovo vlasništvo kako je to predviđeno čl. 162. st. 1. ZV.

Položaj vlasnika koji kao tužitelj u vlasničkoj tužbi treba dokazati svoje pravo vlasništva nema neke specifičnosti prema položaju vlasnika koji bi svoje pravo vlasništva dokazivao u nekoj drugoj parnici (osim ako za pojedini slučaj postoje posebne odredbe).

Da li će za određenog tužitelja u reivindikacionoj parnici biti teško dokazati pravo vlasništva ili ne, ovisi o okolnostima svakog konkretnog slučaja.

S obzirom da vrijeme stjecanja vlasništva može sezati niz godina unatrag pa tako i u vrijeme prije stupanja na snagu Zakona o vlasništvu želimo upozoriti na završne odredbe čl. 388. st. 2. Zakona o vlasništvu o djelovanju Zakona.

Prema tim odredbama "stjecanje, promjena, pravni učinci i prestanak stvarnih prava do stupanja na snagu ovoga Zakona prosuđuju se prema pravilima koja su se primjenjivala u trenutku stjecanja, promjene i prestanka prava i njihovih pravnih učinaka".

Stoga će se u parnicama u kojima se o vlasničkoj tužbi odlučuje primjenom Zakona o vlasništvu, o stjecanju prava vlasništva prije stupanja na snagu Zakona o vlasništvu odlučivati primjenom ranije važećih propisa.

Npr. kod dokazivanja prava vlasništva, budući da je s tim u svezi upis u zemljišne knjige od posebne važnosti, trebat će uzeti u obzir da je sudska praksa u pojedinim razdobljima, ovisno o propisima koji su dolazili do primjene (ZOVO ili pravna pravila OGZ)

²⁰ N. Gavella i dr., op. cit. str. 430, 431, 610.

²¹ O. Jelčić, op. cit. str. 5.

²² N. Gavella i dr., op. cit. str. 612.

zauzimala različita stajališta u svezi s potrebom i značenjem upisa prava vlasništva u zemljišnim knjigama.²³

Tužitelj će trebati dokazati svoje pravo vlasništva što znači dokazati postojanje onih pravnih činjenica ili pretpostavki koje su bile potrebne za stjecanje prava vlasništva.²⁴

Međutim, vlasničkom tužbom štiti se pravo vlasništva koje je stečeno, a ne štiti se stjecanje vlasništva.²⁵

- Pravo na podnošenje reivindikacije ima u pravilu vlasnik koji je izgubio posjed stvari. Vlasnik koji drži stvar u svojim rukama nije aktivno legitimirana na podnošenje reivindikacije²⁶. Kod toga treba uzeti u obzir sve ono što je naprijed (toč. II/II.1.) izloženo o vlasniku kao neposrednom odnosno posrednom posjedniku.

Vlasnik neće morati dokazivati da je imao posjed stvari čiji povrat traži ako je vlasništvo mogao steći i stekao ga bez posjeda odnosno predaje stvari.²⁷

Kao primjer za to navodi se da reivindikacijom može tražiti povrat stvari nasljednik koji još nije ušao u posjed stvari.²⁸

Reivindikacionom tužbom moći će se poslužiti i onaj tko je derivativnim putem stekao pravo vlasništva na pokretnini temeljem samog ugovora kao što to predviđa čl. 15. st. 2. Zakona o vlasništvu, npr. prenošenjem prava zahtijevati predaju vlasništva (*cessio vindicationis*).

Tako se izjasnila i sudska praksa (VSH, Rev 170/85 od 6.V.1985.g., PSP 28/20):

"Zaključenjem ugovora o prodaji pokretne stvari, kojim mu je prenosilac prenio i pravo da zahtijeva povrat stvari, kupac je stekao pravo vlasništva i pravo da od treće osobe koja posjeduje stvar traži povrat stvari."

O tome da nema mjesta reivindikaciji kad vlasnik ima posjed stvari također se izjašnjavala i sudska praksa:

"Vlasnik koji je, makar i samovlasno, došao u posjed stvari ne može u parnici tražiti da se ranijem posjedniku naloži da mu tu stvar preda u posjed." (VSH, Rev 121/88 od 8.IX.1988.g., PSP 43/39)

II/II.2. Tuženik

Tuženik odnosno pasivno legitimirana osoba povodom vlasničkopravnog zahtjeva za povrat stvari je svaka ona osoba koja posjeduje vlasnikovu stvar (čl. 161. st. 1. ZV).

Pri tome je bitno da tuženi posjeduje vlasnikovu stvar bespravno jer samo takvim bespravnim posjedovanjem vrijeđa vlasnikovo pravo vlasništva te stvari.

Što se tiče posjeda tuženika on može biti: samostalan posjednik, nesamostalan posjednik ili pomoćnik u posjedovanju.

- a) samostalni posjednik, a to je onaj tko stvar posjeduje kao da je njezin vlasnik (čl. 11. st. 1. ZV) vrijeđa pravo vlasnika takvim svojim samostalnim posjedovanjem vlasnikove stvari,

²³ Zakonom o izmjenama Zakona o zemljišnim knjigama ("Narodne novine", broj 114/01), čl. 224. st. 2. predviđeno je da "izvanknjižni nositelji stvarnih prava dužni su do 1.I.2007.g. pokrenuti postupak za upis stvarnih prava glede nekretnina i svih promjena na njima u zemljišnu knjigu".

Isti rok predviđen je i u izmijenjenom čl. 224. st. 3. i čl. 226. Zakona o zemljišnim knjigama.

²⁴ Vedriš-Klarić, op. cit. str. 286.

²⁵ O tome se pitanju izjašnjava i Ustavni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci U-III-885/97 od 28.I.1998.g. J. Crnić, op. cit. str. 355.

²⁶ Vedriš-Klarić, op. cit. str. 286.

²⁷ H. Momčinović, op. cit. str. 136.

O. Jelčić, op. cit. str. 6

²⁸ H. Momčinović, op. cit. str. 137.

- b) nesamostalni posjednik, a to je onaj tko stvar posjeduje priznavajući višu vlast posrednog posjednika koji nije vlasnik (čl. 11. st. 1. ZV), takvim svojim posjedovanjem može vrijeđati vlasnikovo pravo,
- a) pomoćnik u posjedovanju (čl. 12. ZV) izvršavajući tuđu vlast na vlasnikovoj stvari također vrijeđa vlasnikovo pravo pri čemu nije odlučno da li je ta druga osoba samostalni ili nesamostalni posjednik.

Zakon o vlasništvu predviđa iznimke od pravila da tuženik odnosno pasivno legitimirana osoba mora biti posjednik.

Te iznimke određene su u čl. 162. st. 3. i 4. ZV.

Prema čl. 162. st. 3. ZV "tko tvrdi da posjeduje neku stvar, a ne posjeduje je, pa time vara tužitelja odgovara, za svu štetu koja iz toga proizlazi."

Treba, međutim, istaći da iz navedene odredbe proizlazi da tužitelj neće uspjeti sa reivindikacijskim zahtjevom na predaju stvari već jedino može uspjeti s odštetnim zahtjevom.

Prema odredbi čl. 162. st. 4. ZV "tuženik koji je stvar posjedovao pa je posjed napustio pošto mu je dostavljena tužba, treba je o svome trošku predati tužitelju koji se ne bi htio držati pravoga posjednika, odnosno treba mu nadoknaditi punu vrijednost stvari"

Kao što je vidljivo pasivna legitimacija tuženika nije prestala ako tuženik napusti posjed stvari nakon što je parnica počela teći.

Tužitelj u takvoj situaciji može izabrati između sljedećih mogućnosti:

- tužiti pravog posjednika,
- tražiti da se tuženiku naloži da mu o svom trošku preda stvar koja je predmet spora
- tražiti da se tuženiku naloži da mu naknadi pravu vrijednost stvari.

Za razliku od situacije u čl. 162. st. 4., dakle, kad tuženik koji je posjedovao stvar napusti posjed nakon što mu je dostavljena tužba, u situaciji kad se stvar prije parnice preda trećoj osobi, sudska praksa zauzela je sljedeće stajalište:

"Vlasnik stvari ne može s osnovom od ranijeg posjednika zahtijevati povrat individualno određene stvari koja je prije pokretanja parnice predana trećoj osobi, pa takav tužbeni zahtjev treba odbiti, a udovoljiti zahtjevu za naknadu štete ako su ispunjene i sve pretpostavke odštetne odgovornosti." (VSH, Rev 1730/90 od 21.XI.1990.g., PSP 51/35)

Tužitelj je taj koji će morati dokazati, uz svoje pravo vlasništva (o čemu smo govorili pod točkom II/II.1.) i to da se stvar koju zahtijeva nalazi u tužnikovom posjedu kako je to izričito navedeno u čl. 162. st. 1. ZV.

Praksa je i u svezi s time odgovarala na neka sporna pitanja:

"Okolnost da se stvar čiji povrat vlasnik traži nalazi u inozemstvu i da je posjednik ne može uvesti u našu zemlju ne znači da se stvar ne nalazi u faktičnoj vlasti posjednika." (VSH, Rev 130/86 od 1.IV.1986.g.)

"Kupac stana koji je posjed stana pribavio silom, ne može tužbom tražiti predaju u posjed toga istog stana." (VSH, Rev 482/88 od 22.IX.1988.g., PSP 44/30)

II/II.3. Posjednikov prigrorori

Vlasnik neće, međutim, uvijek biti ovlašten zahtijevati predaju svoje stvari od posjednika.

Vlasnik će na to biti ovlašten kad posjednik bespravno drži vlasnikovu stvar, dakle, kad je drži bez valjane pravne osnove.

Zakon o vlasništvu u čl. 163. sadrži odredbe o posjednikovim prigrororima kojima se on može braniti od vlasnikova reivindikacionog zahtjeva.

To su sljedeći slučajevi:

- a) posjednik ima pravo odbiti predaju stvari njezinom vlasniku ako ima pravo koje ga ovlašćuje na posjedovanje te stvari – pravo na posjed (čl. 163. st. 1. ZV) – npr. zakupoprimac temeljem ugovora sklopljenog s vlasnikom kao zakupodavcem),
- b) posjednik ima pravo odbiti predaju stvari njezinom vlasniku ako izvodi svoje pravo na posjed od posrednog posjednika koji ima pravo na posjed te stvari, osim ako je posjednik dobio posjed od posjednika koji nije bio ovlašten da mu ga dade (čl. 163. st. 2. ZV, npr. kad zakupodavac neovlašten daje stvar u podzakup),
- c) ako posjednik stvari koja je bila otuđena ustupom zahtjeva da je posjednik preda njezinom vlasniku, može novom vlasniku istaći prigovore svog prava na posjed koje bi imao prema ustupitelju (čl. 163. st. 3. ZV).

Navedene odredbe treba povezati²⁹ s odredbama čl. 15. st. 2. Zakona o vlasništvu koje reguliraju institut cesije vindikacije, a koje glase: "Samim očitovanjem volje da se posjed predaje stjecatelju može posjed prijeći na njega tako da dotadašnji posjednik zadrži stvar, a stjecatelju se prenese ili se za njega osnuje pravo da mu dotadašnji posjednik preda tu stvar; isto tako i da se stvar preda nekoj trećoj osobi, a stjecatelj dobije pravo da mu ona preda tu stvar."

Na stjecatelja se (umjesto fizičke predaje stvari) prenosi odnosno ustupa mu se pravo da od posjednika zahtjeva njezinu predaju. Posjednik se može protiviti vindikacijskom zahtjevu stjecatelja (novog vlasnika) istim prigovorima koje je imao prema ustupitelju (ranijem vlasniku).

- d) ako je tuženik nesamostalni posjednik "on se od zahtjeva da preda posjed stvari može braniti imenovanjem posrednoga samostalnog posjednika čiju višu vlast priznaje i iz čijega posjeda izvodi svoj posjed" (čl. 163. st. 4. ZV).

Ovdje se radi o tzv. imenovanju prednika (laudatio auctoris, nominatio auctoris)³⁰

Ako se imenovana osoba ne odazove pozivu da stupi u parnicu umjesto tuženika, tuženik ostaje pasivno legitimiran i parnica će se nastaviti s tuženikom uz predmnjevu da je samostalni posjednik stvari.

Za tuženika nije dakle dovoljno da imenuje prednika već je potrebno da prednik preuzme parnicu i tek tada se tuženik obranio od reivindikacijskog zahtjeva i prestala je njegova pasivna legitimacija.

S pravom se ukazuje da u svezi s imenovanjem prednika treba uzeti u obzir odredbe čl. 210. Zakona o parničnom postupku ("Narodne novine", broj 53/91, 91/92, 112/99, dalje ZPP) koje reguliraju imenovanje prednika kao instituta procesnog prava.³¹

U parnicama koje se vode po vlasničkoj tužbi, česti su prigovori tuženika da se njegov posjed zasniva na valjanoj pravnoj osnovi.

Kada posjednik dokaže da ima valjani pravni osnov temeljem kojeg drži u posjedu vlasnikovu stvar, vlasnik neće uspjeti s reivindikacionim zahtjevom.

O tome se izjašnjava i sudska praksa.

²⁹ I. Grbin, op. cit. str. 245.

³⁰ I. Grbin, op. cit. str. 296.

N. Gavella i dr., op. cit. str. 432.

³¹ Odredbe čl. 210. Zakona o parničnom postupku glase:

"Osoba koja je tužena kao imalac kakve stvari ili korisnik kakva prava, a tvrdi da stvar ima ili pravo vrši u ime treće osobe, može najkasnije na pripremnom ročištu, a ako ono nije održano – onda na glavnoj raspravi prije nego što se upusti u raspravljanje o glavnoj stvari, pozvati preko suda tu treću osobu (prethodnika) da umjesto nje stupi kao stranka u parnicu.

Prestanak tužitelja da umjesto tuženika u parnicu stupi prethodnik potreban je samo ako tužitelj protiv tuženika ističe i takve zahtjeve koji ne ovise o tome ima li tuženik u ime prethodnika stvar ili vrši pravo.

Ako prethodnik koji je uredno pozvan ne dođe na ročište ili odbije da stupi u parnicu, tuženik se ne može protiviti da se upusti u parnicu."

Tako prema odluci Vrhovnog suda RH broj Rev 1060/91 od 26.IX.1991.g. (Izbor odluka VSRH 1993/10) "kupac kojemu je na temelju valjanog pravnog posla nekretnina predana, iako nije stekao vlasništvo jer nije izvršen upis u zemljišne knjige, može se s uspjehom protiviti zahtjevu vlasnika za povrat prodane stvari."

"Po prestanku ugovora o zakupu poslovnih prostorija svaki od suvlasnika ovlašten je tražiti predaju prostorije, i to od svake osobe koja prostorije drži bez pravne osnove. (VSH, Rev 1619/86 od 27.XI.1986.g.)"

"Kada vlasnik preda nekretninu u posjed drugoj osobi da je koristi, ne određujući točan rok uporabe, tada je ovlašten u svako doba opozvati takvo odobrenje za upotrebu. Takav opoziv predstavlja i podnošenje tužbe radi predaje u posjed, nakon čega posjednik nekretnine koristi nekretninu bez pravne osnove." (VSRH, II Rev 1/92 od 4.III.1992.g., Izbor odluka 1993/12.)

"Vlasnik je ovlašten od osobe koja je na dijelu njegove čestice izgradila građevinski objekt i pod zakonskim pretpostavkama stekla pravo vlasništva i na zemljištu na kojem je izgrađen građevinski objekt, a i na zemljištu koje je neophodno za redovnu upotrebu tog građevinskog objekta, tražiti predaju u posjed onog dijela čestice koji nije neophodan za redovnu upotrebu građevinskog objekta." (VSRH, Rev 1724/91 od 31.X.1991., Izbor odluka 1993/11)

II/II.4. Predmet tužbe

Vlasničkom se tužbom zahtijeva predaja određene stvari. To mora biti takva stvar koja se može identificirati.

Prema odredbi čl. 162. st. 2. ZV "vlasnik mora stvar koju zahtijeva opisati po njezinim osobinama koje je razlikuju od istovrsnih stvari, pa ne može zahtijevati stvari kao što su gotov novac pomiješan s drugim gotovim novcem, vrijednosne papire na donositelja pomiješane s istovrsnima, ako ne postoje okolnosti iz kojih tužitelj ipak može dokazati svoje pravo vlasništva i iz kojih je tuženik morao znati da tu stvar ne smije prisvojiti"

Iz navedenih odredaba proizlazi da predmet vlasničke tužbe može biti stvar koja je dovoljno individualizirana, mora biti opisana po njezinim osobinama koje je razlikuju od istovrsnih stvari.

To može biti:

- a) individualno određena stvar (species);
- b) generična stvar ali samo pod određenim pretpostavkama, tj. ako je određena količina generičnih stvari zbog posebnih okolnosti individualizirana odnosno može se raspoznati;

U suprotnom generične stvari neće moći biti predmet vlasničkog pravnog zahtjeva, a u čl. 162. st. 2. ZV primjerice su navedene generične stvari (gotov novac, vrijednosni papiri na donositelja) koje vlasnik neće moći zahtijevati vlasničkoopravnom tužbom, nego mu na raspolaganju preostaje obveznopravni zahtjev.

Stvari koje ne mogu biti predmet prava vlasništva ne mogu biti niti predmet vlasničkoopravnog zahtjeva.

Međutim, već smo naprijed iznijeli iznimke odnosno primjere iz sudske prakse kad se vlasničkoopravna zaštita priznavala i kad se radi o stvari koja, prema propisima koji dolaze do primjene, nije mogla biti predmet prava vlasnika.

To je npr. bio slučaj bespravno sagrađenog građevinskog objekta na zemljištu u društvenom vlasništvu. (VSRH, Rev 1149/90 od 3.X.1990.g., PSP 53/38).

Prema odluci Vrhovnog suda RH (Rev 548/00 od 26.VII.2000., Izbor odluka 2/2000, sent. 1.) "jedna (ili više) soba stana ne može biti u prometu pa niti predmet darovanja".

U razlozima te odluke, između ostalog je navedeno: "budući da tužitelji nisu stekli pravo vlasništva ne mogu tražiti od tužene predaju u posjed predmeta darovanja.

Objekt prava vlasništva mora u stvarnosti postojati da bi mogao biti predmetom vlasničke tužbe.

Kad je stvar propala, kad više ne postoji vlasnik ne može zahtijevati njezinu predaju.³²

O tome se izjašnjavala i sudska praksa.

Tako "rušenjem garaže prestalo je pravo vlasništva na garaži, pa sud ne može udovoljiti tužbenom zahtjevu na utvrđenje prava vlasništva garaže" (VSRH, Rev 619/97 od 11.II.1998.g., Izbor odluka 1/98, sent. 11).

"Rušenjem zgrade, kao objekta prava vlasništva, prestaje postojati pravo vlasništva na zgradi kao i pravo korištenja vlasnika zgrade na zemljištu." (VSRH, Rev 902/00 od 17.I.2001.g.)

U razlozima te odluke navedeno je: "Budući u vrijeme sklapanja rečenog darovnog ugovora na kojeg se tužiteljica poziva kao naslov stjecanja svog vlasničkog prava na spornoj kući, kuća nije postojala, sudovi su osnovano zaključili da predmet darovanja nije mogla biti zgrada kao nepostojeća stvar i da se stoga radilo o apsolutno ništavom ugovoru temeljem kojeg tužiteljica nije mogla steći stvarno pravo čije utvrđenje tužiteljica traži.

Objekt prava vlasništva kao stvarnog prava može biti samo stvar, pa njegova opstojnost ovisi o postojanju stvari. Sukladno tome rušenjem sporne zgrade i izgradnjom garaža na zemljištu na kojem je ona bila izgrađena, a koje je temeljem odredbe iz čl. 37. Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta bilo uknjiženo kao društveno vlasništvo s pravom korištenja vlasnika zgrade dok na njemu postoji zgrada, prestalo je postojati kako pravo vlasništva na zgradi, tako i vlasnikovo pravo korištenja na zemljištu."

II/II.5. Tužbeni zahtjev

Kod prave vlasničke tužbe a u svezi s tužbenim zahtjevom razlikujemo:

- a) glavni tužbeni zahtjev (neki ga nazivaju i osnovni tužbeni zahtjev)³³ kojim vlasnik odnosno tužitelj zahtijeva od osobe koja posjeduje njegovu stvar da mu preda svoj posjed te stvari
- b) sporedne zahtjeve tužitelja.

ad.a) Glavni, a ujedno i nužni sadržaj tužbenog zahtjeva kod vlasničke tužbe je zahtjev da tuženi:

- preda određenu stvar,
- tužitelju odnosno osobi koju tužitelj odredi (čl. 161. st. 1.)

Isticanje tužbenog zahtjeva opisanog sadržaja nužno je. Ne radi se o vlasničkoj tužbi, ako tužitelj ne zahtijeva od tuženika predaju stvari.

Zahtjev za predaju u posjed kondemnatorne je prirode i o njemu sud odlučuje kondemnatornom presudom kojom tuženiku nalaže činidbu predaje posjeda stvari. Reivindikacija je dakle, kondemnatorna tužba.

U praksi se, međutim, često uz zahtjev na činidbu ističe i zahtjev na utvrđenje prava vlasništva tužitelja. Suglasni smo s mišljenjem³⁴ da se u tom slučaju radi o dva zahtjeva, deklaratornom i kondemnatornom.

³² N. Gavella i dr., op. cit. str. 448.

³³ Vedriš-Klarić, op. cit. str. 287.

³⁴ H. Momčinović, op. cit. str. 139.
Vedriš-Klarić, op. cit. str. 287.

Da li se takvi zahtjevi mogu kumulirati trebat će cijeliti, uzimajući u obzir procesno pravne pretpostavke odnosno eventualne procesnopravne zapreke. Odredbe o tome ne nalaze se, međutim, u Zakonu o vlasništvu nego u Zakonu o parničnom postupku i to u čl. 187. koji govori o tužbi na utvrđenje. Najčešće će se postaviti pitanje postojanja pravnog interesa tužitelja.

Dugogodišnje je stajalište sudske prakse da tužitelj nema pravni interes za podnošenje tužbe na utvrđenje nakon što je dospio zahtjev na činidbu.

Tako npr. prema odluci VSRH, Rev 238/82 od 27.IV.1998.g. (PSP 23/255), "nakon što je zahtjev dospio na činidbu vjerovnik nema pravnog interesa za podnošenje tužbe za utvrđenje postojanja nekog prava".

Isto i u odluci VSRH, Rev 75/98 od 26.II.1998.g. (Izbor odluka 1/1998, sent. 166).

Tužitelj traži od tuženika da mu preda "svoj posjed" stvari (čl. 161. st. 1., čl. 162. st. 1. ZV) a to je onakav posjed kakav tuženik ima i koliko ima.

Međutim, od neposrednog posjednika svoje stvari vlasnik može tražiti predaju svoje stvari u posredan posjed. (Tako VSH, Rev 29/81 od 19.V.1981.g.).

Prema Odluci VSRH, Rev 3872/94 od 12.I.1995. (Izbor odluka 1/1996, sent 165) "zahtjev za predaju u posjed nekretnine koji ne sadrži i zahtjev za iseljenje tuženika i predaju nekretnine slobodne od osobe i stvari tužiteljima može predstavljati zahtjev za predaju tužiteljima u posredan posjed pri čemu bi tuženik i dalje ostao u neposrednom posjedu".

O mogućnosti neposrednog (nesamostalnog) posjednika da pozove u parnicu posrednog (samovlasnog) posjednika govorili smo u toč. II/II.3.

Od posrednog posjednika tužitelj bi mogao zahtijevati³⁵:

- da mu preda stvar u posredan posjed i ustupi zahtjev prema neposrednom posjedniku koji daje posrednu vlast na stvari
- da pribavi stvar od neposrednog posjednika i preda je vlasniku.
- od tuženika koji je stvar posjedovao pa je posjed napustio pošto mu je dostavljena tužba, tužitelj također može zahtijevati predaju stvari, a raniji posjednik treba je o svom trošku predati tužitelju (čl. 162. st. 4. ZV). O tome kao i o ostalim mogućnostima tužitelja u takvim slučajevima govorili smo pod toč. II/II.2.

Daljnje se pitanje odnosi na stanje u kojem stvar treba vratiti odnosno što sve vlasnik može zahtijevati od posjednika kao "svoju stvar".

Odgovori na to pitanje ovise o tome da li je posjednik pošten ili nepošten. Posebna pravila o tome Zakon o vlasništvu sadrži u odredbama članka 161. do 165.

a.a) P o š t e n i p o s j e d n i k vlasnikove stvari u povoljnijem je položaju.

Pojam poštenog posjednika³⁶ Zakon o vlasništvu odredio je u čl. 18. st. 3.

Prema toj odredbi "posjed je pošten ako posjednik kad ga je stekao nije znao niti je s obzirom na okolnosti imao dovoljno razloga posumnjati da mu ne pripada pravo na posjed, ali poštenje prestaje čim posjednik sazna da mu pravo na taj posjed ne pripada".

Nadalje prema odredbi čl. 18. st. 5. ZV "posjed se smatra poštenim, osim ako se dokaže suprotno".

Poštenje posjednika se, dakle, predmijeva, pa je na tužitelju teret dokaza da posjed nije pošten.

Sudska praksa u primjeni Zakona o osnovnim vlasničkopравnim odnosima često se bavila pitanjem poštenja odnosno nepoštenja posjeda.

Navodimo neka stajališta:

³⁵ H. Momčinović, op. cit. str. 139.

³⁶ N. Gavella i dr., op. cit. str. 154, 435.

Prema odluci Vrhovnog suda RH broj Rev 2426/90 od 15.II.1990.g. (Izbor odluka 1993, sent 2) "ocijenjeno je da okolnost da su posjednici propustili izvršiti uvid u zemljišne knjige ne isključuje uvijek sama po sebi savjesnost posjeda kad ostale okolnosti konkretnog slučaja ukazuju da je posjed bio savjestan."

"Okolnost da se vlasnik dugi niz godina nije interesirao za svoju nekretninu niti tražio njezinu predaju, ne može se tumačiti u prilog savjesnosti posjednika koji je znao da nekretnina koju posjeduje nije njegova." (VSH, Rev 2031/87 od 4.V.1988., PSP 42/18)

"Iako postoji zakonska presumpcija savjesnog posjeda, nesavjesnost posjeda ne treba dokazivati protivna stranka kad iz navoda samog posjednika proizlazi da je njegov posjed nesavjestan." (VSH, Rev 1953/84 od 8.I.1985.g.)

Prema Zakonu o vlasništvu da bi se oborila predmijeva poštenog posjeda (prije nego je posjednik primio vlasnikovu tužbu, čl. 18. st. 4.) trebat će dokazati da je posjednik:

- u vrijeme stjecanja posjeda znao ili je s obzirom na okolnosti imao dovoljno razloga posumnjati da mu pripada pravo na posjed
- da je naknadno prestao biti pošten jer je saznao da mu pravo na taj posjed ne pripada (čl. 18. st. 3.)

Tumačenja odredaba koje se odnose na poštenje odnosno nepoštenje posjeda nisu jedinstvena.

Tako se smatra da "definicija poštenog posjeda iz čl. 18. ZV zadovoljava kad je riječ o nesamostalnom posjedu, no kad je riječ o samostalnom posjedu čini se da je ipak prikladnija definicija prema kojoj se samostalan posjed smatra poštenim ako posjednik nije znao ni mogao znati da mu ne pripada pravo vlasništva."³⁷

Ističe se, također, da "puka mogućnost da za to naknadno sazna nije dovoljna da njegov do tada pošten posjed učini nepoštenim."³⁸

Smatra se, nadalje, da se "prestanak poštenog posjeda vezuje isključivo za spoznaju da posjed nije pošten, što znači da je bez utjecaja na poštenost posjeda okolnost da je posjednik mogao, da se zainteresirao ili provjeravao npr. u zemljišnim knjigama, saznati da mu ne pripada pravo da posjeduje stvar. Taj je propust bez utjecaja na pretpostavku o poštenju posjeda."

Sudska praksa očigledno će i nadalje morati dati svoj doprinos u ocjenjivanju poštenja odnosno nepoštenja posjednika u okolnostima svakog konkretnog slučaja.

S obzirom na sadržaj glavnog zahtjeva protiv poštenog posjednika, poštenu posjednik tuđe stvari koji nema pravo posjedovati stvar:

- mora predati stvar vlasniku ili osobi koju taj odredi u onom stanju u kojem se zatekla u času kada je primio tužbu zajedno sa plodovima koji nisu odvojeni i sa poboljšicama odnosno priraštajem (čl. 164. st. 1. ZV),

U svezi s glavnim tužbenim zahtjevom prema poštenom posjedniku treba još istaknuti slijedeće situacije predviđene čl.165. st.6. ZV:

- od časa kada poštenu posjednik postane nepošten posjednik za njegova prava i obveze vrijede pravila koja vrijede za nepoštenog posjednika
- glede onog što je poštenu posjednik činio sa stvarju neprimjereno onom pravu na posjed za koje je vjerovao da mu pripada uvijek se primjenjuju pravila koja vrijede za nepoštenog posjednika.

U slučaju otuđenja stvari vlasnik, načelno, nije izgubio vlasništvo stvari i može prema novom posjedniku postaviti zahtjev za povrat stvari, jer novi posjednik nije stekao vlasništvo budući da ga nije mogao steći od nevlasnika, tj. od bivšeg (poštenog) posjednika.

³⁷ Vedriš-Klarić, op. cit. str. 200.

³⁸ N. Gavella, op. cit. str. 435.

O. Jelčić, op. cit. str. 9.

Iznimno, vlasnik će izgubiti vlasništvo kad postoje pretpostavke za stjecanje prava vlasništva od nevlasnika ili za originarno stjecanje prava vlasništva, na strani novog vlasnika.

Pošteni posjednik ne odgovara vlasniku za takva raspolaganja.³⁹

a.b) Pravni položaj nepoštenog posjednika, kao što smo već istakli, bitno je nepovoljniji.

Nepošteni posjednik mora (čl. 165. st. 1. ZV):

- stvar predati vlasniku ili osobi koju on odredi u onom stanju u kojem se nalazila u času zasnivanja posjeda,
- naknaditi sve štete koje su na njoj nastale,
- predati sve koristi koje je imao za vrijeme svog posjedovanja,
- naknaditi i one koristi koje bi stvar dala da ih nije zanemario.

Prema tome nepošteni posjednik odgovara za sva raspolaganja stvarju.

Ako je stvar potrošio ili se uništila, dužan je naknaditi njezinu vrijednost.

Ako je uporabom stvar izgubila na vrijednosti, dužan je naknaditi razliku vrijednosti.

Dužan je naknaditi i štetu nastalu propašću ili pogoršanjem stvari osim ako bi ta šteta nastala i da se stvar nalazila kod vlasnika.

U slučaju otuđenja stvari duuguje vlasniku naknadu kao da je stvar propala. To otuđenje nije od utjecaja na vlasnička prava vlasnika prema trećoj osobi, a ovisno o tome da li je stvar vraćena vlasniku ili ne, međusobni imovinskopravni odnosi vlasnika i nepoštenog posjednika riješit će se po pravilima obveznog prava.⁴⁰

ad.b/ Uz glavni zahtjev na predaju stvari vlasnik može protiv tuženog posjednika isticati i neke sporedne zahtjeve.

To su:

1. predaja koristi od stvari (plodovi, koristi od uporabe i korištenja stvari)
2. naknada štete zbog propasti ili pogoršanja stvari, čiju predaju vlasnik zahtjeva

Sporedne zahtjeve vlasnik može isticati u parnici povodom vlasničkopravne tužbe, a može ih isticati i u posebnoj parnici.

Koje će od pojedinih sporednih zahtjeva vlasnik s osnovom moći isticati prema posjedniku ovisi o tome da li se radi o poštenom ili o nepoštenom posjedniku.

a) Sporedni zahtjevi prema nepoštenom posjedniku u svezi plodova i drugih koristi, uređeni su odredbama čl. 164. st. 1. ZV, ali treba uzeti u obzir odredbe čl. 141. st. 2. Zakona o vlasništvu.

Prema odredbama čl. 164. st. 1. ZV neubrane plodove poštenu posjednik u obvezi je predati vlasniku zajedno sa stvarju.

Prema odredbama čl. 141. st. 2. ZV "posjeduje li neka druga osoba kao samostalni posjednik tuđu stvar od koje su se odvojili plodovi ili što drugo, ona je samim odvajanjem postala vlasnikom odvojenoga, ali ne ako u tom času nije bila poštenim posjednikom tuđe stvari".

Dakle, vlasnik nema pravo na plodove koji su se odvojili od njegove stvari dok ju je posjedovao poštenu samostalni posjednik jer je ovaj posljednji odvajanjem stekao vlasništvo plodova.

Vlasnik međutim, ima pravo odbiti vrijednost plodova i drugih koristi od troškova koje osnovano zahtjeva poštenu posjednik (čl. 164. st. 5.)

Neubrane plodove poštenu posjednik u obvezi je predati vlasniku zajedno sa stvarju.

Pošteni posjednik ima također pravo na dospjele i ubrane civilne plodove (npr. naplaćenu najamninu).

³⁹ N. Gavella, op. cit. str. 438.

⁴⁰ N. Gavella i dr., op. cit. str. 444.

U nedostatku zakonskih odredaba smatra se da bi ubrane nedospjele plodove i poštenu posjednik trebao naknaditi vlasniku.⁴¹

Što se tiče drugih koristi od stvari (uporabe, korištenje) prema odredbama čl. 164. st.

1. ZV poštenu posjednik:

- nije dužan dati naknadu za to što je stvar upotrebljavao,
- nije dužan dati naknadu za to što je od nje imao koristi, ali samo za koristi primjerene onom pravu na posjed za koje je vjerovao da mu pripada, što znači da za koristi neprimjerene tom pravu duguje naknadu,
- nije dužan naknaditi ono što je pri tome oštećeno ili uništeno, dakle, u slučaju propasti ne mora vratiti stvar, niti duguje naknadu u slučaju propasti ili pogoršanja stvari.

I u svezi sa sporednim zahtjevom vlasnik prema poštenom posjedniku treba uzeti u obzir odredbe čl. 165. st. 6. ZV glede slučaja kada pošteni posjednik postane nepošten i glede neprimjerenog postupanja poštenog posjednika (o tome smo govorili u toč. II/II.5., ad.a/)

b) N e p o š t e n i posjednik u obvezi je predati vlasniku sve plodove i druge koristi koje je imao od stvari za vrijeme svojeg posjedovanja.

Za potrošene, uništene ili otuđene plodove dužan je naknaditi vrijednost kao i za one koje je propustio ubrati.

To se odnosi i na civilne plodove neovisno o tome da li ih je ubrao.

Prema dosadašnjoj praksi "obveza je nesavjesnog posjednika da vlasniku plati naknadu za korištenje njegove stvari" (VSH, Rev 634/87 od 17.IV.1987., PSP 34/18).

Isto tako "jedna od ugovornih strana može tražiti naknadu koristi koju je druga strana ostvarila neovlaštenom uporabom njegovih sredstava (strojeva) nakon raskida ugovora o ortaštvu" (VSH, Rev 2126/88 od 11.IV.1989., PSP 42/18).

Što se tiče zahtjeva vlasnika s naslova naknade štete prema nepoštenom posjedniku o tome smo govorili u toč. II/II.5. ad.b/.

II/II.6. Protuzahtjevi posjednika

Kad vlasnik uspije sa svojom reivindikacijskom tužbom i posjednik može, pod predviđenim pretpostavkama, istaknuti određene zahtjeve prema vlasniku.

Pravila o tome sadrže odredbe čl. 164. i 165. Zakona o vlasništvu i ona se sadržajno razlikuju ovisno o tome da li se radi o poštenom ili o nepoštenom posjedniku.

a) P o š t e n i p o s j e d n i k prema odredbama čl. 164. st. 2. ZV može tražiti naknadu za nužne i korisne troškove koje je imao, te stvar zadržati dok mu oni ne budu naknađeni".

Pretpostavka ostvarivanja prava poštenog posjednika na naknadu troškova je zahtjev vlasnika na predaju stvari.

To bi značilo da za vrijeme dok se stvar nalazi u njegovu posjedu posjednik ne bi imao pravo postavljati zahtjev za naknadu. Prema odluci VSH, Rev 1604/90 od 14.XI.1990. (PSP 53/40) sent. 21) "zahtjev posjednika za naknadu nužnih i korisnih troškova ulaganja u vlasnikovu stvar (čl. 38. st. 8. ZOVO) dopijeva prema vlasniku u trenutku kad posjednik takav zahtjev suprotstavi vlasniku koji od njega zahtijeva povrat svoje stvari ili kad posjednik preda stvar vlasniku".

U razlozima te odluke navedeno je između ostalog: "Tužiteljima kao posjednicima koji su uložili svoja sredstva u stambenu zgradu tuženice kao vlasnice (budući da ulaganje

⁴¹ Vedriš-Klarić, op. cit. str. 288.

nije izvršeno u ispunjenju zakonske ili ugovorne obveze), pripada pravo na naknadu troškova ulaganja tek od trenutka kad vlasnik zatraži povrat stvari ili kad posjednici predaju vlasniku stvar (bez obzira na to je li predaja dobrovoljna ili rezultat provedenog izvršenja).

Kako zahtjev tužitelja nije dospio sve dok nije izvršena predaja stvari ili dok posjednik ne suprotstavi svoj protuzahtjev za naknadu troška, zahtjev vlasnika za povrat stvari, to za zahtjev tužitelja nije ni mogla nastupiti zastara potraživanja koje još nije bilo ni dospjelo (čl. 2. st. 1. Zakona o zastari potraživanja I čl. 361. st. 1. ZOO ("Narodne novine", broj 29/78, 39/85, 46/85 I 57/89). Pri tome valja naglasiti da bez obzira na dospelost, zastarni rok posjednikova potraživanja naknade troškova što ih je napravio za vlasnikovu stvar ne počinje teći tako dugo dok stvar nije predana vlasniku."

Kao što je navedeno⁴² poštenu posjednik ima pravo na naknadu:

- nužnih i
- korisnih troškova.

Nužni su oni troškovi koji su bili nužni za samo održanje stvari⁴³.

Da bi poštenu posjednik imao pravo na naknadu tih troškova ne traži se da su stvarno doveli do održanja stvari.

Korisni su oni troškovi kojima se povećava vrijednost stvari.⁴⁴

Zakon ne sadrži definiciju pojma korisnih troškova već u čl. 164. st. 3. određuje što se ne smatra korisnim troškovima, a to je promjena namjene stvari ali pod pretpostavkom da to vlasnik nije koristio. U tom je slučaju dakle odlučan subjektivan kriterij, dok bi glede ostalih korisnih troškova vrijedio objektivni kriterij.⁴⁵

Već je rečeno da se od vrijednosti nužnih i korisnih troškova koje posjednik osnovano zahtijeva odbija vrijednost plodova i koristi koje je posjednik imao od stvari (čl. 164. st. 5. ZV).

Troškovi kao i vrijednost plodova obračunavaju se prema cijenama kad ih se naknađuje (čl. 6.).

Takva izričita zakonska odredba utjecat će na dosadašnju sudsku praksu (u primjeni čl. 38. ZOVO) prema kojoj su se učinjeni troškovi naknađivali prema cijenama kada su učinjeni.

Tako i prema odluci Vrhovnog suda RH (Rev 252/97 od 23.XI.2000., Izbor odluka 1/2001, sent 1) "visina nužnih i korisnih troškova koji se naknađuju savjesnom posjedniku za ulaganja izvršena u stanu, utvrđuje se prema cijenama kada su ti troškovi učinjeni".

U obrazloženju navedene odluke, između ostalog, je navedeno "u smislu čl. 38. Zakona o osnovnim vlasničkim odnosima ("Narodne novine", broj 53/91) savjesni posjednik ima pravo na naknadu uloženi troškova za održavanje stvari, zatim korisnih troškova u mjeri u kojoj je vrijednost stvari povećana i to u onoj mjeri u kojoj ti troškovi nisu obuhvaćeni koristima koje je on dobio od te stvari. Savjesnom posjedniku također pripada pravo na naknadu troškova, koje je učinio radi svojega zadovoljstva i radi uljepšavanja stvari samo ukoliko je vrijednost stvari povećana. Takova ulaganja može odvojiti, ako je to moguće učiniti bez oštećenja stvari. Spomenuta naknada učinjenih troškova pripada savjesnom posjedniku u smislu odredbe čl. 223. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", broj 53/91, dalje ZOO) međutim naknada nužnih i korisnih troškova u odnosu na visinu se u takvom slučaju utvrđuje prema cijenama u vrijeme kada su ti troškovi ostvareni odnosno

⁴² Vedriš-Klarić, op. cit. str. 281

⁴³ O. Jelčić, op. cit. str. 8

Vedriš-Klarić, op. cit. str. 289.

⁴⁴ Vedriš-Klarić, op. cit. str. 289.

⁴⁵ Vidi H. Momčinović, op. cit. str. 142.

Vidi O. Jelčić, op. cit. str. 8

Vedriš-Klarić, op. cit. str. 290.

kada su ti izdaci učinjeni. Dotična svota učinjenih troškova ne može se revalorizirati prema kasnijim cijenama odnosno prema cijenama u vrijeme donošenja prvostupanjske presude".

Sudska se praksa također izjašnjavala o priznavanju poštenom posjedniku određenih vrsta troškova.

Tako prema odluci VSH, Rev 581/87 od 29.VII.1987. (PSP 37/9) "savjestan posjednik stana na kojem postoji pravo vlasništva ima pravo na naknadu troškova izvršene adaptacije stana prema odredbama čl. 38. st. 5. Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima".

Luksuzni troškovi ne naknađuju se poštenom posjedniku prema čl. 164. st. 4. ZV "za troškove koji nisu ni nužni ni korisni ne može ni pošten posjednik zahtijevati naknadu, ali ako mu ona ne bude ponuđena, može prije nego što vrati stvar odvojiti i sebi uzeti ono što joj je tim troškovima dodao, ako se to može učiniti bez oštećenja same stvari".

Glede tih troškova pošten posjednik ima *ius tollendi* uz pretpostavku da to ne dovodi do oštećenja stvari.

b) *N e p o š t e n i* posjednik prema odredbi čl. 165. st. 3. ima pravo na naknadu troškova "ako su oni bili nužni i vlasniku".

Tumačenja te odredbe nisu jedinstvene.

Po jednom mišljenju, nepošteni posjednik nema pravo na naknadu korisnih troškova.⁴⁶

Po drugom mišljenju, tu odredbu treba tumačiti tako da nepošteni posjednik ima pravo na naknadu nužnih troškova koji bi bili nužni i za vlasnika ali i korisnih troškova, pod određenim pretpostavkama koje nalazimo u nekim drugim odredbama Zakona o vlasništvu (o predaji plodova – čl. 8. st. 6. ili na priraštaj čl. 150. st. 1. i čl. 156. st. 2.).⁴⁷

Nije nam bila dostupna sudska praksa koja bi se o tom pitanju izjašnjavala u primjeni Zakona o vlasništvu.

Za one troškove koji mu se ne naknađuju i nepoštenom posjedniku odredbom čl. 165. st. 5. priznaje se *ius tollendi*, jednako kao i poštenom posjedniku.

c) *Pravo zadržanja (ius retentionis)*

Pravo zadržanja priznato je samo poštenom posjedniku dok mu se ne naknade nužni i korisni troškovi i to odredbom čl. 164. st. 2. ZV. Prema toj odredbi "zahtijeva li vlasnik da posjednik preda stvar, pošten posjednik može tražiti naknadu za nužne i korisne troškove koje je imao, te stvar zadržati dok mu oni ne budu naknađeni".

Za nepoštenog posjednika izričito je predviđeno "da nije ovlašten zadržati stvar dok mu ne budu naknađeni troškovi za koje traži naknadu, nego mora stvar predati bez odgode"

Institut prava zadržanja reguliran je, inače, općim propisima Zakona o obveznim odnosima (čl. 286. do 289.). Može doći do primjena i u međusobnim odnosima vlasnika i posjednika ako su po općim propisima ispunjene pretpostavke za njegovu primjenu i ako Zakon o vlasništvu, u ovom slučaju kao *lex specialis*, ne predviđa drukčije.

U vlasničkoj parnici posjednik odnosno tuženik suprotstavlja zahtijevu vlasnika na predaju u posjed stvari prigovor prava zadržanja, tvrdeći da nije dužan predati stvar dok mu vlasnik ne naknadi troškove što ih je imao za vlasnikovu stvar.

Prigovor prava zadržanja je dilatorni materijalnopravni prigovor kojim se zaustavlja zahtjev vlasnika za predaju u posjed stvari, a istodobno se isticanjem tog prigovora, vrši pritisak na vlasnika da ispuni svoju obvezu prema posjedniku.

Pozivajući se na pravo zadržanja posjednik mora istodobno postaviti određeni zahtjev za naknadu troškova da bi sud mogao odlučivati o takvom zahtjevu.

⁴⁶ Vedriš-Klarić, op. cit. str. 290.

⁴⁷ N. Gavella i dr., op. cit. str. 445.

U sudskoj praksi postavila su se neka sporna pitanja u svezi s ostvarivanjem prava zadržanja.

O tim je pitanjima raspravljano i na Zajedničkom sastanku predstavnika Građanskog odjela Vrhovnog suda RH i građanskih odjela županijskih sudova, održanom dana 16. i 17.XII.1999.g. Iako je povod za raspravu bilo pravo zadržanja po Zakonu o zakupu poslovnog prostora ("Narodne novine", broj 91/96, 124/97) i Zakonu o najmu stanova ("Narodne novine", broj 91/96) postavljena pitanja ne ograničavaju se samo na primjenu navedenih Zakona.

Prelazilo bi okvire ovog referata sveobuhvatno izlaganje ove problematike, međutim, smatramo korisnim izložiti osnovna pitanja koja su se postavljala jer se ona, bez sumnje, mogu postaviti i u primjeni odredaba o pravu zadržanja prema Zakonu o vlasništvu.

Nema dvojbe da bi posjednik svoje pravo zadržanja mogao ostvarivati kako u posebnoj parnici tako i u parnici koja se vodi po vlasničkoj tužbi.

U ovom posljednjem slučaju postavlja se pitanje da li osoba koja se poziva na pravo zadržanja svoj zahtjev može isticati protutužbom ili ga može istaknuti u obliku prigovora.

Daljnje je pitanje, do kojeg stadija postupka tuženik može istaknuti prigovor retencije odnosno da li ga može po prvi puta isticati u žalbi.

Iako mišljenja nisu bila jedinstvena, većina ipak smatra (a u tom se pravcu izjasnila i većina na sjednici Građanskog odjela Vrhovnog suda RH održanoj dana 15.XII.1999.g.) da se pravo retencije, osim protutužbom, može ostvarivati i prigovorom.

Prigovor bi se mogao isticati i u žalbenom stadiju postupka.

Prigovor bi u svakom slučaju morao biti određen što znači da bi morao biti određen glede iznosa koji se zahtijeva s naslova troškova da bi sud mogao o njemu odlučiti.

Vrhovni sud RH u svojim je odlukama prihvaćao odlučivanje o pravu retencije istaknutom u obliku prigovora.

Tako prema odluci VSH, Rev 597/83 od 15.II.1984.g. "ako tužitelj u nastavljenom postupku dokaže postojanje pretpostavki iz čl. 37., odnosno čl. 41. ZOVO, prvostupanjski sud će raspraviti i prigovor retencije (čl. 38. st. 7. ZOVO i čl. 286. ZOO), te i o tom pitanju dati odgovarajuće razloge."

II/II.7. Z a s t a r a

a) Glavni zahtjev tužitelja ne zastarijeva

Prema odredbi čl. 161. st. 2. vlasnikovo pravo zahtijevati predaju svoje stvari od posjednika ne zastaruje, ako zakonom nije što drugo određeno.

Sudska praksa također je zauzela stajalište da vlasnička tužba ne zastarijeva i to kako u primjeni ZOVO (s obzirom na izričitu odredbu čl. 37. st. 3.) tako i u slučajevima kad je pravni odnos nastao prije stupanja na snagu ZOVO-a.

Prema odluci VSRH Rev 1125/90 od 21.II.1991.g. (PSP 53/39) "Pravo na podnošenje vlasničkopravne tužbe ne zastarijeva, neovisno o tome što je pravni odnos nastao prije stupanja na snagu Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima".

To je i stav sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 28.XII.1981. (PSP 20/61).

U primjeni čl. 379. st. 1. ZOO koja određuje zastaru potraživanja utvrđenih sudskom odlukom ili odlukom drugog nadležnog tijela, sudska je praksa zauzimala stajalište da se navedene odredbe ne odnose na odluke o stvarnim pravima.

Prema odluci Vrhovnog suda RH broj Gzz 39/91 od 17.XII.1991.g. (Izbor odluka 1994/45) "kada je pravomoćnom presudom udovoljeno reivindikacijskom zahtjevu i tuženiku

naloženo da stvar preda tužitelju u posjed, pravo na prisilno izvršenje te presude ne zastarijeva."

Odluka Županijskog suda u Rijeci Gž 1196/01 od 27.VI.2001. izražava slijedeći stav: "Kad ovršnu ispravu predstavlja rješenje o razvrgnuću suvlasničke zajednice nema zastare ovršnog postupka pozivom na odredbu čl. 379. st. 1. ZOO".

U razlozima te odluke, između ostalog, je navedeno: "Institut zastare iz citirane zakonske odredbe se ne odnosi na odluke koje se odnose na stvarna prava, jer zastaru koja se odnosi na stvarna prava regulira Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (ZV). U konkretnom slučaju odredba čl. 47. st. 1. ZV regulira da pravo na razvrgnuće ne zastarijeva, pa se stoga opisani prigovor zastare ukazuje neosnovanim".

b) Sporedni zahtjevi vlasnika, za razliku od glavnog zahtjeva, podložni su zastarijevanju.

Zakon o vlasništvu sadrži posebne odredbe o zastari sporednih potraživanja i o početku tijeka zastare.

Podredno se primjenjuju opća pravila o zastarijevanju tražbina.

Prema odredbama čl. 164. st. 7. ZV pravo poštenog posjednik na naknadu s naslova nužnih i korisnih troškova zastarijeva u roku od tri godine od dana predaje stvari.

Prema odredbama čl. 165. st. 2. zahtjev vlasnika s naslova naknade koristi i naknade štete od nepoštenog posjednika zastarijeva u roku od tri godine od dana kada mu je stvar predana, što znači da zastarni rok ne počinje teći dok stvar nije predana vlasniku.

II/III. Vlasnička tužba predmnijevanog vlasnika

Vlasnička tužba predmnijevanog vlasnika (*actio publiciana*) uređena je odredbama čl. 166. Zakona o vlasništvu.

Pojam publicijanske tužbe određen je u čl. 166. st. 1. ZV koji glasi: "Onoga tko u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom dokaže pravni temelj i istinit način svoga stjecanja stvari smatrat će se vlasnikom te stvari (predmnijevani vlasnik) prema osobi koja stvar posjeduje bez pravnoga temelja ili na slabijem pravnom temelju."

Vlasničkom tužbom predmnijevanog vlasnika tužitelj – predmnijevani vlasnik, od tuženika – posjednika, zahtijeva povrat stvari čiji je posjed tužitelj izgubio.

Pravo na tužbu sličnu pravoj vlasničkoj tužbi priznaje se dakle, osobi za koju se pretpostavlja da je vlasnik stvari budući da nisu utvrđene okolnosti iz kojih proizlazi njezino pravo vlasništva.

Daljnje pretpostavke za podnošenje ove tužbe navedena su u čl. 166. st. 2. "Predmnijevanom će vlasniku na njegov zahtjev predati posjed stvari posjednik koji nema pravni temelj posjedovanja ili je slabiji time što mu je posjed nepošten ili nezakonit, ili što ne može označiti svojega prednika ili može samo sumnjivoga, ili što je stekao posjed stvari besplatno a onaj koji zahtijeva posjed bio ga je stekao naplatno; no neće mu trebati predati posjed stvari posjednik koji ima jednako jak pravni temelj kao on."

a) **T u ž i t e l j** je osoba u čiju korist djeluje zakonska predmnijeva vlasništva, a proizlazi iz činjenice njezinog ranijeg posjeda. Tužitelj mora biti kvalificirani posjednik što znači da njegov posjed mora biti zakonit, istinit i pošten.

Kakvoća posjeda ocjenjuje se prema trenutku kad je tužitelj izgubio posjed.

Da li je posjed zakonit, istinit i pošten ocjenjuje se prema odredbama čl. 18. Zakona o vlasništvu.

Tužitelj će morati d o k a z a t i činjenice iz čl. 166. st. 1. i 2.

To znači da će morati dokazati činjenice na osnovu kojih se pretpostavlja njegovo pravo vlasništva i to:

- da je imao posjed stvari, koja mu je oduzeta;
- da je posjed bio zakonit što znači da je imao valjani temelj posjedovanja i da je bio istinit što znači da nije stečen silom, ni potajno ili prijevarom, ili zloupotrebom povjerenja (vi, clam, praecario);

Poštenje posjeda neće morati dokazivati jer se ono pretpostavlja, a dakako tuženi može dokazivati i dokazati suprotno (čl. 18. st. 5. ZV).

Ako ne postoji odnosno nije dokazana bilo koja od navedenih pretpostavki glede kakvoće posjeda, tužitelj se ne bi smatrao pretpostavljenim vlasnikom, što bi bio razlog za odbijanje tužbenog zahtjeva.

Predmnijeva vlasništva ne djeluje prema svima (erga omnes) već samo prema tuženiku u toj parnici i to samo prema tuženiku koji stvar posjeduje bez pravnog temelja ili na slabijem pravnom temelju, a ne i protiv tuženog koji stvar posjeduje na jednako jakom ili jačem pravnom osnovu.⁴⁸

b) T u ž e n i je dakle osoba koja posjeduje stvar, ako je posjeduje bez pravnog temelja ili na slabijem pravnom temelju.

Zakon o vlasništvu je u čl. 166. st. 2. razradio kriterije temeljem kojih se ocjenjuje da li tuženik stvar posjeduje na slabijem pravnom temelju.

Njegov pravni temelj je slabiji:

- ako mu je posjed nepošten ili nezakonit, ili
- ako ne može označiti svojega prednika ili može samo sumnjivoga, ili
- ako je stekao posjed stvari besplatno, a tužitelj naplatno.

Ako bi se utvrdilo da je pravni temelj tužitelja i tuženika jednak, ne bi bilo osnova za priznanje zaštite tužitelju temeljem publicijanske tužbe.

U takvom slučaju prednost ima sadašnji posjednik i on ne mora predati posjed, što ima za posljedicu odbijanje tužbenog zahtjeva.⁴⁹

Odredbama čl. 166. st. 3. ZV predviđeno je da "predmnijeva vlasništva ne djeluje u korist osobe koja nije bila pošten posjednik stvari".

c) T u ž b e n i z a h t j e v, koji tužitelj ističe vlasničkom tužbom predmnijevanog vlasnika glasi na predaju stvari. On se ne razlikuje od tužbenog zahtjeva u pravoj vlasničkoj tužbi.⁵⁰

To vrijedi kako za glavni tako i za sporedne zahtjeve tužitelja i za protuzahthjeve tuženika.

Prema odredbama čl. 166. st. 4. ZV: "na vlasničku tužbu predmnijevanoga vlasnika, na prigovore posjednika, kao i na pravni položaj koji ima pošten odnosno nepošten posjednik kad je dužan predati stvar vlasniku, na odgovarajući način primjenjuje ono što i za pravu vlasničku tužbu, ako nije drugo određeno zakonom niti je u suprotnosti s pravnom naravi tužbe predmnijevanoga vlasnika".

S pravom se ukazuje⁵¹ da su time otklonjene dvojbe dosadašnje sudske prakse s obzirom da ZOVO nije sadržavao takve odredbe.

Treba stoga uzeti u obzir ono što je rečeno o tim pitanjima kad se naprijed govorilo o pravoj vlasničkoj tužbi (toč. II/II.3. i II/II.5.a.)

⁴⁸ N. Gavella, op. cit. str. 482.

⁴⁹ Vedriš-Klarić, op. cit. str. 293.

⁵⁰ N. Gavella i dr., op. cit. str. 454.

Vedriš-Klarić, op. cit. str. 294.

⁵¹ I. Grbin, op. cit. str. 299.

d) **P r i g o v o r i t u Ź e n i k a** koji, načelno, mogu biti oni isti kao i u reivindikaciji mogu imati i specifični karakter koji proizlaze iz naravi publicijanske tuŹbe (npr. prigovor jednako jakog ili jaćeg prava na posjed; prigovor prava vlasništva tuŹenika – exceptio dominii).

e) **Z a s t a r a**

Kao niti ostale vlasnićke tuŹbe ne zastarijeva niti vlasnićka tuŹba predmnijevanog vlasnika.

II/IV. Prava vlasnićka tuŹba za prestanak uznemiravanja

Zakon o vlasnićtvu pod nazivom "zaštita od uznemiravanja" u ćl. 167. uređuje dvije tuŹbe za prestanak uznemiravanja:

- tuŹbu vlasnika za prestanak uznemiravanja (*actio negatoria*) i
- tuŹbu predmnijevanog vlasnika za prestanak uznemiravanja (*actio negatoria publiciana*).

Prava vlasnićka tuŹba, *a c t i o n e g a t o r i a*, je tuŹba kojom vlasnik-posjednik zahtijeva od osobe koja ga bespravno uznemirava na drugi naćin, a ne oduzimanjem posjeda da to uznemiravanje prestane.⁵²

To je petitorna tuŹba za razliku od posjedovnih tuŹbi zbog smetanja posjeda.

Prema odredbi ćl. 167. 1. ZV "ako treća osoba bespravno uznemirava vlasnika na drugi naćin, a ne oduzimanjem stvari, vlasnik moŹe i putem suda zahtijevati da to uznemiravanje prestane".

a) **T u Ź i t e l j** je vlasnik koji je i posjednik stvari.

Kad govorimo o vlasniku stvari upućujemo i na sve ono što je rećeno (toć. II/II.1.) o situacijama kada se na aktivnoj strani pojavljuje više osoba kao: suvlasnici, zajednićki vlasnici, etaŹni vlasnici, prethodni i potonji stanari.

U ćl. 167. st. 2. Zakona o vlasnićtvu sadrŹane su odredbe o procesnoj situaciji stranaka, koje predviđaju sljedeće:

"Da bi u postupku pred sudom ili drugim nadleŹnim tijelom vlasnik ostvario svoje pravo iz stavka 1. ovoga ćlanka, vlasnik mora dokazati da je stvar njegovo vlasnićstvo i da ga druga osoba uznemirava u izvršavanju njegovih ovlasti u pogledu te stvari; ako ta osoba tvrdi da ima pravo poduzimati ono što uznemirava vlasnika stvari, na njoj je da to dokaŹe".

TuŹitelj mora, dakle, dokazati:

- svoje vlasnićstvo
- uznemiravanje u izvršavanju njegovih vlasnićkih ovlasti.

Što se tiće dokazivanja vlasnićstva ova se tuŹba ne razlikuje od vlasnićke tuŹbe. Teret dokaza je, naravno na tuŹitelju.

Što se tiće ćina uznemiravanja to mogu biti razlićite pozitivne ili negativne radnje. Bitno je da je uznemiravanje bespravno (VSH, Rev 2433/86, PSP 36/18), a tuŹeni ako tvrdi da ima pravo poduzimati sporne radnje, duŹan je to dokazati.

⁵² N. Gavella i dr., op. cit. str. 456.
Vedriš-Klarić, op. cit. str. 291.

b) T u ž e n i odnosno pasivno legitimirana osoba je osoba koja neposredno uznemirava vlasnika bilo u svoje ime bilo po nalogu ili u korist treće osobe.

Tuženik je, također, i osoba:

- po čijem se nalogu uznemirava vlasnik,
- u čiju se korist uznemirava vlasnika, ako je ona znajući za to – to odobrila ili se time okoristila⁵³ (VSH, Rev 702/84, PSP 26/38, VSH, Rev 1326/88).

Uznemiravanje može počiniti i drugi suvlasnik, pa suvlasnik uživa zaštitu i u slučaju kad je uznemiravanje počinio drugi suvlasnik.

Sudska praksa u nizu odluka bavila se tužbom zbog uznemiravanja, a posebno pitanjem da li pojedine radnje imaju značaj uznemiravanja vlasnika.

Navodimo neke odluke:

"Treća osoba koja neosnovano uznemirava vlasnika je svaki onaj koji je izvršio čin smetanja, onaj po čijem je nalogu smetanje izvršeno, kao i onaj u čiju je korist određena radnja obavljena, a on tu korist odobri, služi se njome direktno ili indirektno i sl." (VSH, Rev 702/84 od 28.VIII.1984.g., PSP 26/38)

"Suvlasnik može tužbom zbog uznemiravanja zatražiti sudsku zaštitu protiv drugog suvlasnika kada mu drugi suvlasnik onemogućava ili bitno ograničava dogovoreni način obavljanja faktične vlasti i suvlasničko ovlaštenje" (VSRH, Rev 3938/94 od 13.X.1998, Izbor odluka 1/1999, sent. 10)

"Ako je prilikom gradnje objekta došlo do zadiranja u tuđi zračni prostor i time onemogućena ili otežana izgradnja etaže na susjednom objektu, moguće je da vlasnik susjednog objekta trpi štetu zbog umanjene vrijednosti objekta" (VSH, Rev 1400/84 od 30.X.1984.g. PSP 27/42)

"Vlasnik poslužnog dobra nije ovlašten od vlasnika povlasnog dobra tražiti naknadu zato što je zbog postojeće služnosti ograničen u svome vlasničkom pravu" (VSRH, Rev 2998/92 od 7.VII.1993.g., Izbor odluka 1/1995, sent. 6)

"Odluka nadležnog upravnog organa kojom se vlasniku nekretnine naređuje poduzimanje određene radnje na njegovom zemljištu i objektu koji podiže na tom zemljištu, nema značenje uznemiravanja prava vlasništva u smislu čl. 42. ZOVO. Stoga vlasnik ne može u takvom slučaju ostvarivati zaštitu prava vlasništva tužbom zbog uznemiravanja." (VSH, Rev 2433/86 od 8.IV.1987.g., PSP 36/18).

"Ako je zid dograđivanjem postao sastavnim dijelom kuće druge osobe, tada vlasnik zida nema pravo na tužbu po čl. 42. ZOVO, hjer je uznemiravanje započeto dograđivanjem zida po drugoj osobi preraslo u oduzimanje stvari od vlasnika." (VSRH, Gzz 19/93 od 23.IX.1993.g. i Rev 1675/93 od 23.IX.1993.g., Izbor odluka 1994/16).

"Pokretanje parnice ili bilo kojeg drugog sudskog postupka ne može se smatrati činom uznemiravanja vlasništva" (Županijski sud u Šibeniku, Gž 317/00 od 29.V.2000.g.)

c) T u ž b e n i z a h t j e v glasi na prestanak uznemiravanja, uspostavu prijašnjeg stanja i zabranu ponavljanja takvog ili sličnog uznemiravanja.

U sudskoj praksi zauzima se stajalište da sud može naložiti tuženiku i poduzimanje određenih mjera radi uspostave prijašnjeg stanja.

Što se tiče sporednih zahtjeva u čl. 167. st. 3. ZV predviđeno je pravo vlasnika na naknadu štete "Kad je uznemiravanjem iz stavka 1. ovoga članka prouzročena šteta, vlasnik ima pravo zahtijevati naknadu štete po općim pravilima o naknadi štete".

⁵³ N. Gavella i dr., op. cit. str. 459.

d) Što se tiče *z a s t a r e* kao vlasnička tužba *actio negatoria* ne zastarijeva što se odnosi na glavni tužbeni zahtjev.

Sporedni tužbeni zahtjev na naknadu štete zastarijeva po općim propisima o zastari potraživanja s naslova naknade štete.

II/V. Tužba predmnijevanog vlasnika za prestanak uznemiravanja

Pravo na zaštitu od uznemiravanja ima i predmnijevani vlasnik, koji zaštitu može ostvarivati publicijanskom tužbom.

Ta je negatorna publicijanska tužba uređena odredbama čl. 167. st. 4. ZV prema kojima "pravo na zaštitu, poput onoga koji je dokazao da je stvar njegovo vlasništvo, ima i onaj tko u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom dokaže pravni temelj i istiniti način svoga stjecanja posjeda stvari (predmnijevani vlasnik), no nema pravo na zaštitu vlasništva od uznemiravanja onaj koji nije bio pošten posjednik stvari".

Izričito je također propisano da se "na pravo na zaštitu predmnijevanoga vlasnika na odgovarajući način primjenjuju pravila o vlasničkoj tužbi predmnijevanoga vlasnika" (čl. 167. st. 4. ZV).

T u ž i t e l j će morati dokazivati da je samostalni posjednik stvari te pravni temelj i istiniti način stjecanja, ali neće imati pravo na zaštitu ako nije pošten posjednik.

O svemu ostalom što se odnosi na tužitelja, tužbeni zahtjev i dr. upućujemo na izlaganje pod toč. II/III.

T u ž e n i će, zbog činjenice da zaštitu traži predmnijevani vlasnik moći isticati i prigovore postojanja jače ili jednake predmnjeve vlasništva.

Ti se prigovori kao i ostali prigovori tuženika, također, ocjenjuju odgovarajućom primjenom odredaba čl. 166. st. 2. ZV koje se odnose na vlasničku tužbu predmnijevanog vlasnika.

Stoga i u tom dijelu upućujemo na ono što je već rečeno pod toč. II/III.

II/VI. U okviru ovog referata nismo obradili zaštitu prava vlasništva od povrede upisom u zemljišnoj knjizi, koju je Zakon o vlasništvu predvidio u čl. 168. ZV.

Prema tim odredbama "ako netko povrijedi vlasnikovo pravo vlasništva nevaljanim upisom u zemljišne knjige, vlasnik se ima pravo štititi od toga sredstvima koja za zaštitu knjižnih prava daju pravila zemljišnoknjižnoga prava".

Kao što je vidljivo Zakon o vlasništvu pobliže ne uređuje tu zaštitu već upućuje na primjenu pravila zemljišnoknjižnog prava za zaštitu knjižnog prava.

Radi se o specifičnoj zaštiti koja bi zahtijevala posebnu i cjelovitu obradu sa stajališta primjena zemljišnoknjižnih propisa što bi prelazilo okvire predmeta ovog članka.

ZAKLJUČAK

U uvodu je istaknuto da je predmet ovog članka zaštita prava vlasništva u sudskom, parničnom postupku, koja je uređena Zakonom o vlasništvu.

Izložene su zakonske odredbe o klasičnim vlasničkim tužbama, pravoj vlasničkoj tužbi i vlasničkoj tužbi predmnijevanog vlasnika, vlasničkoj tužbi za prestanak uznemiravanja i tužbi predmnijevanog vlasnika za prestanak uznemiravanja.

Navedena je i sudska praksa koja se odnosila na pitanja koja su obrađena.

Nešto više rečeno je u svezi s ostvarivanjem zaštite prava vlasništva u drugim postupcima (ustavnosudskom, upravnom) s obzirom da se to odražava i na sudsku zaštitu u parničnom postupku, s posebnim osvrtom na neka sporna pitanja i na najnovije izmjene zakonskih odredaba koje se odnose i na zaštitu prava vlasništva.

Sve izloženo pokazuje značaj koji se pridaje zaštiti prava vlasništva, ali isto tako pokazuje da to pitanje uvijek iznova ostavlja dvojbe kako u teoriji tako i u sudskoj praksi.